

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Postavení žen v judaismu a islámu

Position of women in Judaism and Islam

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc.

Autor:

Tatyana Churina

2014

Ráda bych poděkovala

Doc. PhDr. Bedřichu Noskovi, CSc., za vedení práce, rady a odbornou pomoc.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalařskou práci s názvem "Postavení žen v judaismu a islámu" napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 28.04.14

Tatyana Churina

ANOTACE

Bakalářská práce „Postavení žen v judaismu a islámu" se zabývá postavením ženy v Judaismu a Islámu. Cílem mé práce je porovnat rozdíly v postavení a právech muslimských žen ve státech, kde je islám státním náboženstvím i základem zákonodárství, v porovnání s ženami v judaismu. V mé práci je uveden přehled postavení žen ve společnosti od pravěku až po současnost. Tento přehled zahrnuje starověký Izrael a předislámské období, období rabinského judaismu a období po vzniku Islamu, postavení žen z hlediska Bible a Koránu a shrnuje společensko-právní postavení ženy. V závěrečné části se budu věnovat problematice postavení žen v dnešním světě.

ANNOTATION

Bachelor thesis „Position of a women in Judaism and Islam" is focused on the status of women in Judaism and Islam. My bachelor's work's aim is compare the differences in status and rights of women in Islam in comparison with women in Judaism. My bachelor thesis introduce a survey about women's status in our society from the prehistory to the present. This survey includes ancient Israel and pre-Islamic period, period of rabbinic Judaism and the period after the rise of Islam, the status of women from the point of view Bible and Quran and summarize sociolegal status of women. The last part I will address the issue of the status of women in today's world.

Klíčová slova:

postavení žen, muslimské ženy, židovské ženy, Halacha, Šaría, manželství, závoj, rodinné právo, společensko-právní postavení ženy, současné postavení ženy

Keywords:

status of women, Muslim women, Jewish woman, Halakha, Sharia, marriage, Hijab, Family law, sociolegal status of women, current position of women

Obsah:

Uvod	7
1. STAROVĚKÁ SPOLEČNOST A JEJÍ POHLED NA SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ MUŽE A ŽENY	8
1.1. Postavení ženy ve starozákonní společnosti a rodině	8
1.2. Předislámské období	11
2. OBDOBÍ RABINSKÉHO JUDAISMU	15
2.1. Společensko-právní postavení ženy	15
2.1.1. Rodinné právo a manželství	16
2.1.2. Svatba	17
2.1.3. Leviratní sňatek	18
2.1.4. Manželská a rodinná čistota	19
2.1.5. Rozvod	20
3. ŽENSKÁ PROBLEMATIKA V KORÁNU	24
3.1. Postavení ženy v islámské rodině	24
3.1.1. Rodinné právo a manželství	28
3.1.2. Svatba	30
3.1.3. Věno nebo <i>mahr</i>	32
3.1.4. Polygamie	33
3.1.5. Uzavírání dočasných sňatků	34
3.1.6. Rozvod	35
3.1.7. Děti v islámské rodině	38
3.1.8. Finanční zabezpečení a dědické právo	40
4. SOUČASNÉ POSTAVENÍ ŽEN	42
4.1. Současné postavení žen ve státu Izrael	42
4.2. Postavení žen v dnešním muslimském světě	45
4.2.1. Vzdělávání	46
4.2.2. Zaměstnání	47
4.2.3. Zahalování	47
4.2.4. Ženská obřízka	50
4.2.5. Tresty podle práva šaría a násilí na ženách	51

Závěr	56
Seznam použité literatury	58
Resumé	60

Uvod

Předmětem mojí práce je analýza sociokulturních a náboženských předpisu, tykajících se chování a prožívání žen v moderní židovské a muslimské společnosti, zpracování přehledu postavení žen v židovské a muslimské společnosti od pravěku až po současnost.

Cílem mé práce je porovnat rozdíly v postavení a právech muslimských žen ve státech, kde je islám státním náboženstvím i základem zákonodárství, v porovnání s ženami v judaismu.

Podkladem mé práce byl zejména studium literatury, kterou jsem použila. Knihy a prameny jsou uvedeny v seznamu literatury.

Islám a judaismus mají společný původ na Středním východě, jsou dva velkých monoteistických náboženství. Judaismus je nejstarším světovým náboženstvím, má své kořeny do doby před více než 3500 lety. Islám je nejmladší z velkých světových náboženství, vznikl v 6. století n.l.

Postavení žen je jiné společnost od společnosti, je přímo závislé na kultuře, ve které žije a náboženství. V obou těchto náboženstvích mají ženy určené své místo, které se navzájem více či méně liší a mají také něco podobného.

Otázky týkající se ženy, jejích sociálních rolí, postavení žen ve společnosti a podobně jsou stále aktuální. I v našem století se stále setkáváme s určitou diskriminací ženy ve společnosti.

1. STAROVĚKÁ SPOLEČNOST A JEJÍ POHLED NA SOCIÁLNÍ POSTAVENÍ MUŽE A ŽENY

1.1. Postavení ženy ve starozákonní společnosti a rodině

První zmínka o ženě v Bibli je v Genesis při stvoření. Bůh stvořil muže a dal mu úkol – starat se o zahradu a pojmenovat zvířata. Adam to zvládl, zvířata pojmenoval, ale i přesto Bůh viděl, že s Adamem není vše v pořádku – že mu něco chybí. „I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ Gn 2:18

Stvoření muže a ženy popisováno jako postupný tvůrčí akt, který má objasnit nerozlučné spojenectví obou pohlaví. Žena je stvořena ze stejné látky jako muž.¹

V době, kdy byla Bible sepisována, převládal ve společnosti patriarchát. Žena byla zcela závislá na muži a muž měl právo rozhodovat o jejím osudu (například mohla být žena mužem bez udání důvodu zapuzena). U Izraelitů, se můžeme setkat (podle Starého zákona) s tím, že žena byla brána jako pracovní síla, kterou měl otec právo prodat do otroctví. Žena v průběhu svého života přecházela z otcovy moci do moci svého manžela, který za ni předem otci zaplatil.²

V židovské tradiční rodině existuje známé rozdělení rolí: muž má místo ve světě, žena v rodině. Je zde však ještě další dělení, totiž generační, rodiče mají v rukou téměř neomezenou moc nad dětmi, starší nad mladšími. Šlo o velké společenství lidí, o jejichž osudu rozhodovali rodiče, otec a matka. Otec měl na starosti podstatnou část výživy tohoto společenství. I nejbohatší a nejvzdělanější muž má v judaismu povinnost fyzicky pracovat. Muž měl povinnosti zastupovat a bránit rodinu vůči vnějšímu světu. Matka spravovala rodinu zevnitř, měla na starosti domácí výrobu, jako je předení, tkaní, výroba mléčných potravin, medu, mýdla atd. S těmito produkty pak obchodovala. Nejpodstatnější povinností muže i ženy bylo ale přivést na svět potomstvo a řádně je vychovat. Tradice připisuje otci i matce ve věci vzdělání hlavní autoritu. Matka je první učitelkou Tóry, a proto nepřekvapí, že náboženská příslušnost se v judaismu dodnes odvozuje od matky.

Povinnost ženy v tradiční rodině je porodit děti, vychovat je a dbát na cudnost a ochranu rodinné intimity. Žena zůstává doma a zcela se věnuje rodině. To ovšem neznamená úplnou izolaci, protože důležitým úkolem ženy je mezirodinná politika. Žena navštěvuje jiné ženy,

¹ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s 25

² *Starý zákon a ženy*, [online] Dostupný z WWW: <http://www.osud.biz/12-12-2011/427/stary-zakon-zeny> [cit. 2014-02-10]

udržuje mezirodové vztahy, sbírá informace o možných nevěstách či ženiších pro své děti, pěstuje výměnný obchod a v neposlední řadě urovnává konflikty mezi klany. Na cudnost manželky a dcer je kladen velký důraz, neboť se dotýká mužovy cti. Žena je povinna dbát o čest svého muže, muž je povinen dbát o výživu a blahobyt ženy. Podle svatební smlouvy, *ketuvy*, je povinností muže ženu nejen živit a šatit, ale musí jí též kupovat šperky a poskytovat jí luxus, a to dokonce nad své poměry.³

Účelem manželství bylo plození dětí. Čím více dětí žena dala svému muži, obzvláště synů, tím větší vážnosti se těšila. V Bibli čteme: „*Cti otce svého i matku svou...*“ (Ex 20,12). Děti byly Božím požehnáním, a proto bylo pro izraelskou ženu největším neštěstím, když byla neplodná. V takovém případě dávala muži svou otrokyni, aby s ní měl dítě, které pak ona přijala za své. Sára řekla svému muži Abrahamovi: „*Vejdi tedy k mé otrokyni, snad budu mít syna z ní!*“ (Gn 16,2). Avšak otrokyně byla majetkem své paní a muž bez jejího svolení na ni neměl právo. Jistě, že muž mohl mít i vlastní otrokyně, s nimiž mohl nakládat dle libosti.

Pokud ženě zemřel muž, pak se jako vdova mohla znovu provdat. Její postavení však nebylo jednoduché. Jestliže zůstala sama, nikdo ji nechránil. Proto bylo v Zákoně psáno: „*Nepřevrátíš právo bezdomovce ani sirotka a vdově nezabavíš roucho... Když budeš sklízet ze svého pole a zapomeneš na poli snop, nevrátíš se pro něj. Bude patřit bezdomovci, sirotku a vdově, aby ti Hospodin, tvůj Bůh, požehnal při každé práci tvých rukou. Když oklátíš plody ze své olivy, nebudeš ještě setřásat zbylé... a když budeš na vinici sbírat hrozny, nebudeš po sobě paběrkovat. Bude to patřit bezdomovci, sirotku a vdově*“ (Dt 24,17-21).

Když manželé neměli děti a muž zemřel, mohla se vdova vrátit do otcovského domu. Juda vyzval ovdovělou Támar: „*Usaď se v domě svého otce jako vdova, dokud nedospěje můj syn Šela*“ (Gn 38,11). Vdovy se mohly znovu provdat. Zákon jim zajišťoval účast při obětních hostinách. Proroci však byli nuceni vždy a znovu tato práva vdov zdůrazňovat. Čteme například u proroka Izaiáše: „*...ujímejte se pře vdovy...*“ (Iz 1,17). Je vidět, že vdovy měly za všech okolností těžký úděl. Zákon i proroci se neustále zastávali jejich práv.

Důležitým okamžikem v životě ženy byl porod dítěte. Porodem byla žena znečištěna navzdory tomu, že dítě bylo pokládáno za Boží dar. Byla nečistá, protože krvácela. Žena v šestinedělí nesměla přijít do styku se svatyní. Na konci doby očišťování se konala pobožnost se zápalnou obětí a s obětí za hřích. Vyloučena je ale myšlenka, že plození a rození jsou něco

³ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s 32-34

nečistého. Po narození chlapce trvala doba očišťování sedm dní, při narození dívky čtrnáct dní. Dvojnásobná délka očišťování po porodu dcery souvisela s druhotným postavením ženy v tehdejší společnosti. Bylo to dáno postavením muže a ženy při stvoření (Gn 1,27). Ve Třetí knize Mojžíšově čteme:

„Když žena otěhotní a porodí chlapce, bude nečistá po sedm dní. Bude nečistá jako v době svého obvyklého krvácení. Osmého dne bude obřezána jeho předkožka. Matka pak setrvá v očišťování od krve ještě po třicet tři dny. ... Jestliže porodí děvče, bude nečistá dva týdny jako při svém krvácení a ještě šedesát šest dní setrvá v očišťování od krve. Když skončí dny jejího očišťování po synu nebo dceři, přivede ročního beránka k zápalné oběti a holoubě nebo hrdličku k oběti za hřích knězi ke vchodu do stanu setkávání“
(Lv 12,2-4a.5-6).

Žena většinou nerodila sama, ale při porodu jí pomáhaly jiné zkušené ženy. Je zajímavé, že v Bibli se zachovalo označení pro porodní bábu: *„Když těžce rodila, pravila jí porodní bába: Neboj se, máš zase syna“* (Gn 35,17). *„Egyptský král poručil hebrejským porodním bábám, ...“* (Ex 1,15nn). Bližší zprávy o funkci porodních bab však nebyly zachyceny ani písemně, ani obrazově.

Po narození se dítě nejprve omylo a potom řádně odrhlo solí. Tento obyčej se zachovává v některých krajích dodnes, protože tam lidé věří, že sůl chrání před zlými vlivy. Tento zvyk přešel i do starokřesťanských obřadů. Ve staré křestní formuli se kněz modlil: *„Prosíme tě, Pane, náš Bože, aby tato sůl(která se křtenci dávala na jazyk) ve jménu Trojice se stala spasitelnou svátostí k zapuzení zlého nepřítele“*.

V patriarchální době přijímal otec, podobně jako neplodná žena, právě narozené dítě na svůj klín, a tak je prohlašoval za svého potomka (Gn 50,23). Později se stalo zvykem, že otec zasadil synovi cedr a dceři cypřiš. Ze dřeva těchto stromů se měly vytvořit tyče pro baldachýn v den zasnub.

Ke hlavní povinnosti ženy patřilo nejen dítě porodit, ale také se o ně starat. Péče o dítě připadla matce, ale bohatí lidé si mohli dovolit i zvláštní chůvy, jak čteme o Izákově budoucí ženě: *„Propustili tedy Rebeku i její chůvu i Abrahamova služebníka a jeho muže“* (Gn 24,59). *„zde zemřela Rebečina chůva Debora a byla pochována dole u Betelu pod posvátným dubem...“* (Gn 35,8).

Ze Starého zákona známe ženy, které pomáhaly při kojení. Ve starší době se volala kojná jen v případě, že matka zemřela nebo neměla dost mléka. Jinak dítě kojila sama matka, a to velmi dlouho – přibližně 2 až 3 roky. Odstavení dítěte bývalo spojeno s rodinnou slavností a

obětí: „*Dítě rostlo a bylo odstaveno. V den, kdy Izáka odstavili, vystrojil Abraham velké hody*“ (Gn21,8).

Postavení ženy nikdy nebylo jednoduchým ve společnosti. Ale vždy byla ceněna jako matka. Podle počtu dětí, nebo spíše synů, rostlo její postavení v rodině. Mojžíšův Zákon ji však chrání v mnoha situacích – stane-li se vdovou, je-li zajata či neplodná. Také v Bibli najdeme mnoho příkladů, že každá žena nebyla tichá. Připomeňme si královnu Ester, soudkyni Deboru či statečnou Judit.⁴

1.2. Předislámské období

Cílem této kapitoly je poskytnout spravedlivé prozkoumání toho, čím islám přispěl k obnovení ženské důstojnosti a práv, jak se ženy žily před vznikem Islámu (tj. před rokem 610).

Islám je třetí a nejmladší náboženský systém, jemuž dalo vzniknout semitské civilizační prostředí Předního východu. Slovo Islám znamená „Odevzdání se Bohu“.

Jeho zakladatelem byl prorok Mohamed, který je v Islámu považován za posledního Božího (Alláhova) proroka, kterému byl nadiktován andělem Gabrielem Korán, posvátná kniha Islámu, a bylo tak završeno zjevení Boha.

Hodně informace nemáme o náboženském myšlení a kultu u předislámských Arabů. Arabští muslimští historikové nazvali toto období dobou *džáhilje*, tj. nevědomosti či barbarství.⁵

Vyvinutí nejstarších semitských obyvatelích Arabského poloostrova není písemně zaznamenáno (kromě kusých zpráv především v syrských a egyptských pramenech). Máme zprávy o první správní celky, které se zde utvářely během prvního tisíciletí před naším letopočtem. Většinou šlo o drobné státečky na okraji pouště, jež obvykle neměly zvlášť dlouhého trvání. Ale najdeme i výjimky. Z nich stojí za zmínku vyspělé státy v jižní Arábii a též nabatejské království s hlavním městem Séla, řecky Petra (tj. Skála), jež byla důležitou křižovatkou obchodních cest. Nabatejské království je časově ohraničeno lety 200 př. n. l. a zhruba polovinou 2. stol. n. l. (od roku 105 šlo o římskou provincii). Moc nabatejského

⁴ Marie Klašková, *Postavení ženy ve Starém zákoně*, Dostupný z WWW: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-c/postaveni-zeny-ve-starem-zakone/> [cit. 2014-02-12]

⁵ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s 111

království vrcholila v 1. století př. n. l. Jeho obyvatelé byli národností Arabové, ale převzali aramejské písmo i jazyk. Přizpůsobenou podobou nabatejského písma je i písmo arabské. Jedna ze dvou hlavních obchodních cest skrze Arábii vedla z Jemenu přes Mekku a Jathrib (pozdější Medínu) do Palestiny, druhá pak od Perského zálivu nejprve podél Tigridu a poté směrem k Palmyře a Damašku.

Obyvatelstvo poloostrova bylo v naprosté většině semitské. Obzvláště v období po zničení druhého jeruzalémského chrámu (70 n. l.) se zde usazovali Židé, ale původními a daleko nejpočetnějšími obyvateli byli Arabové.

Arabové je slovo, které se poprvé objevuje v asyrských pramenech ve formě *Aribi*. Podle jednoho výkladu značí zcela prostě „jezdci na velbloudech“. Toto tehdy dost výstižné označení přijali za své i sami Arabové. Stalo se označením národa, jehož příslušníky spojoval nehledě na roztržitost do bezpočtu kmenů jistý pocit sounáležitosti. Hlavním projevem této soudržnosti byl společný jazyk, ale také podobný způsob života a některé náboženské zvyklosti.⁶

Většinu obyvatel střední a západní Arábie v době předislámské stejně jako později tvořili kočovníci (beduíni). Těsně před vznikem islámu probíhaly v západní Arábii různé procesy usazování kočovníků. Základní jednotkou společnosti byl proto rod, několik rodů vytvářelo klan; sdružení klanů, které se domnívaly, že mají společný původ – i když často to byla jen fikce – tvořilo kmen. V této době žilo na Arabském poloostrově nezávisle na sobě mnoho různých arabských kmenů jež měly rodové uspořádání a na základě pokrevní příbuznosti mezi nimi fungovaly vzájemné společenské, obchodní i vojenské vazby. Vůdce kmene (*sajjid*) byl vždy volen a dosahoval svého postavení jen díky svým osobním schopnostem.

Na prvním místě stála soudružnost rodů a klanů, vzájemná loajalita a ochrana všech jejich členů. V Arábii mohl jedinec existovat pouze v rámci kolektivu, který mu skýtal záruku bezpečnosti a pomoci. Uvnitř kmene existovala naprostá rovnost všech svobodných mužů; samozřejmou povinností bylo pomáhat těm členům, kteří se ocitli v tísní nebo v chudobě. Spojenecké závazky a různé smlouvy mezi jednotlivci i kmeny byly posvátné, a byť nebylo žádné vnější moci, která by si jejich dodržování vynucovala, obava ze ztráty cti v očích ostatních kmenů byla účinným motivem. V tomto směru hrálo veřejné mínění ve staré Arábii velmi významnou úlohu. Oblastí, kde vznikl islám a kde nejdříve zapustil kořeny, nebyly poušť a step, ale hidžázská města a oázy, kde žilo usedlé obyvatelstvo. Nejvýznamnějším

⁶ David Zbiral, *Náboženství předislámské Arábie*, [online] Dostupný z WWW: <http://www.david-zbiral.cz/Predislam.htm> [cit. 2014-02-22]

místem byla Mekka, ležící v pustém a neúrodném údolí a odkázána nikoli na zemědělství, nýbrž na jinou ekonomickou činnost. Tato činnost vedla k růstu bohatství, takže nakonec v období těsně před vznikem islámu byla Mekka střediskem bohatství, obchodu a politického vlivu. K významu Mekky přispívalo i to, že byla kultovním centrem celé západní Arábie, neboť zde stálo božiště Ka'ba. Ka'ba byla a vlastně je dodnes krychlová budova, vystavěná nad černým kamenem, zřejmě meteorického původu, který je v ní zazděn. Ka'ba a řada jiných posvátných míst v těsné blízkosti Mekky byly cílem každoročních poutí, konaných v posvátných měsících a spojených s určitým rituálem, který později Muhammad adaptoval i pro islámský kult.⁷

Polyteistické náboženství starých Arabů nese mnoho všesemitských rysů jak v panteonu, tak v kultu. Bohové byli uctíváni v kamenech a stromech, důležitá byla též astrální božstva. Nezdá se, že by staří Arabové rozvíjeli nějakou obsáhlou a složitou mytologii. Většinu bohů ctil jen určitý kmen či rod. Pouze někteří bohové si získali širší popularitu, a to buď z toho důvodu, že byli již od starosemitské minulosti společní všem arabským obyvatelům této oblasti, nebo prostě díky mocenskému a ekonomickému vzestupu toho kmene, který dané božstvo uctíval. Důležití byli ochranní bozi míst, kmenů a rodin; někdy se pro ně užívalo obecného označení baal (pán, hospodář, ochránce). Mnozí bozi ani neměli jméno a byli vzýváni kolektivně. Mezi nejčastější přízviska bohů patřilo označení otec, pán, král, mocný, spravedlivý, zářivý aj. Bohové bděli nad všemi důležitými činnostmi od polních prací až po válku.

Náboženství starých Arabů bylo roztržštěné do jednotlivých kmenových kultů, ale přesto zde byla patrná jistá základní soudržnost. Příkladem je třeba Alláh a jeho ženský protějšek Allát; tento pár tvořil jakési jádro panteonu, k němuž se připojovala další lokální a kmenová božstva. Jen připomeňme, že Il (též Iláh atd.) je jak obecné označení pro boha, tak vlastní jméno; Il (též v podobách El apod.) je společný celému semitskému panteonu a jde o častou složku osobních jmen. I bez znalosti arabštiny odhadneme, že i ve jméně Muhammadova otce, a tedy též v plném jméně Muhammadově (Muhammad ibn Abdulláh) tato teoforní složka zaznívá.⁸

V době raného Islámu pohled na ženu byl odlišný na to, jak byla žena chápána o 150 až 200 let později. Učení Proroka udělalo výrazné změny zvyklostí obyvatel zemí Arabského

⁷ Korán. *Živá díla minulosti. Svazek 63*. Praha: Odeon, 1972. s. 10 – 14.

⁸ David Zbiral, *Náboženství předislámské Arábie*, [online] Dostupný z WWW: <http://www.david-zbiral.cz/Predislam.htm> [cit. 2014-02-22]

poloostrova. Islám zbavil ženu bezprávného postavení otrokyně a obdařil ji jistými právy a povinnostmi. Islám zakázal zabíjet novorozených dcer. Žena už není hodnocena jako méněcenná a nezpůsobilá společenskému životu. Žena v počátcích vývoje islámské civilizace v arabských zemích byla téměř plně svobodná ve společnosti, politice, ale také lásce a citu. A také Muhammad se staral o vzdělávání žen.⁹

S příchodem islamu, Korán a Muhammadův osobní příklad poskytly ženám bezpečnější a důstojnější postavení, než měly ve staroarabské *džáhilíji*.

Koránské a Prorokovy pokyny položily základ propracovaným právním úpravám dodržovaným dodnes. Obhájci islámu dnes poukazují především na fakt, že islám dal ženě právo na majetek, dědictví, rozvod a hmotné zabezpečení o celá staletí dříve, než toho dosáhly v Evropě. Postavení žen v muslimských společnostech určovaly vedle šari'aty také různé místní zvyky a stálou pozornost mu věnovali právníci, moralisté a autoři naukové i krásné literatury.¹⁰

⁹ Jiří Svršek, *Svět islámu*, 3, [online] Dostupný z WWW: <http://natura.baf.cz/natura/1997/2/9702-2.html> [cit. 2014-04-23]

¹⁰ Kropáček, L.: *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 84.

2. OBDOBÍ RABINSKÉHO JUDAISMU

2.1. Společensko-právní postavení ženy

Židovská historie pokrývá více než 3500 let. V průběhu většiny tohoto období byli židovské ženy a muži ovládáni systémem nařízení (halacha), jež pro ně formuluje talmud. Talmud, sestavený patrně kolem roku 200 n.l., zahrnuje ústní interpretace Písma od starověkých rabínů a tvoří pro tradiční judaismus jádro náboženské autority. Jako reakci na měnící se společenské podmínky a politické otřesy jako vznik diaspory a nesčetná pronásledování však židovství vůdci židovské právo v průběhu let modifikovali a interpretovali.¹¹

Interpretace příkazů z biblických knih nazvané ústní Tóra, nebo také Halacha, jsou náboženskoprávní výklady, které byly později písemně zaznamenané v Mišně. Halacha je šťastným řešením právních a morálních dilemat, protože na jedné straně zachovává platnost neměnných svatých předpisů Tóry, na druhé straně umožňuje jejich aplikaci v moderní společnosti. Pokud jde o postavení žen, v Izraeli a v judaismu se proměňovalo, přestože příkazy zapsané v Tóře zůstaly v platnosti.

Pro judaismus, jak se vyvinul v období po babylonském zajetí a zvláště po zničení Chrámu v roce 70, již nelze vycházet pouze z knih Tóry, ale je třeba brát v úvahu Babylonský talmud s jeho přesnými aktualizacemi předpisů, tedy halachu a její aplikace. Rodinné právo a právní postavení žen je shrnuto v Mišně v oddíle Našim, ale existuje i mnoho odkazů a autoritativních komentářů v jiných textech. Během středověku a novověku přidávali k této tradici učenci další ustanovení a výklady. Například první historicky doloženou povinnou monogamii vyhlásil v roce 1000 Rabi Geršom nazývaný Meor haGola – Světlo exilu (960–1028?, –1040?) pro aškenázské židovstvo. Monogamie byla vyhlášena na rabínské radě v Mohuči a týkala se pouze části Evropy spadající do aškenázské kultury. Rabi Geršom též posílil právní postavení ženy, neboť na tomtéž shromáždění zakázal rozvod bez jejího souhlasu.¹²

¹¹ Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, *Ženy, muži a společnost*, nakladatelství Karolinum, Praha 2005 s. 429

¹² článek *Ženy v judaismu*. Křesťanská revue, autor: TYDLITÁTOVÁ, V.

2.1.1. Rodinné právo a manželství

Rodina je základem židovské společnosti zachování její čistoty a stability stojí v centru pozornosti Talmudu. Žena v životě rodiny zástává zásadní úlohu, a Talmud jí proto přiznává vysoce vážené postavení. Úcta, kterou jí prokazuje, vyniká zvláště ostře ve srovnání s údělem ženy v jiných soudobých civilizacích. V žádném případě není považována za podřízenou muži, a přestože se pole její působnosti prostírá jinde, její význam pro blaho obce tím není nijak umenšen.¹³

Ustanovení týkající se manželství vycházejí prvotně samozřejmě z Tanachu, Talmudu a řady dalších rabínských ustanovení a rozhodnutí. Základní příkaz v judaismu představuje *pru u-rvu* neboli *plod'te se a množte se* z Gn 1,22, jenž také zároveň implikuje podstatu funkce vztahu mezi mužem a ženou, respektivně manželství. Povinnost *pru u-rvu* splnil ten, kdo zplodil chlapce a dívku (Mišna VI,6), ale i když má někdo mnoho dětí, neměl by zůstat bez ženy.¹⁴

Sňatek se doporučuje uzavřít v raném věku. Pro muže je to osmnáct let. Ale neuvážené manželství, tj. kdy muž není schopen ženu uživit, bylo odsuzováno. Z veršů Dt 20, 5-7 Talmud vyvozuje: „Tóra učí správnému postupu: nejprve má muž postavit dům, pak zasadit vinici a poté se oženit“ (Sota 44a). Uzavřít sňatek je považováno za tak důležité, že „za účelem svatby člověk smí prodat svitek Tóry“ (Meg. 27a).¹⁵

Věkem uzavření manželství pro ženu byl nástup její pohlavní zralosti, protože nemá povinnost ani studia Zákona, ani starosti o obživu. Nemajetnému otci bylo zakázáno, aby zanedbal provdání svých dospělých dcer proto, že si chtěl sám pro sebe ponechat jejich pracovní sílu. Rabínská literatura uvádí, že provdání samotné nebylo vždy vykonáno otcem nevěsty. Tradice hovoří o zvyku, kdy se jednou za rok o 15. avu konalo veřejné setkání slavnostně oblečených dcer Jeruzaléma na vinicích, kam přicházeli i svatbychtiví chlapci.

¹³ Abraham Cohen, *Talmud pro každého*, SEFER/Praha/2006 ve spolupráci s European Jewish Publication Society, s 204

¹⁴ Nosek, B, Damohorská P, *Židovské tradice a zvyky*, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2010, s 87,90

¹⁵ Abraham Cohen, *Talmud pro každého*, SEFER/Praha/2006 ve spolupráci s European Jewish Publication Society, s 204

2.1.2. Svatba

První stupeň sňatku je zasnoubení, který je znám jako *erusin* (*kidušin*). V Talmudu ženich projevil svou touhu a přání učinit z ženy svoji manželku vykonáním obřadu zvaného *kidušin*, doslova posvátnost. Tento výraz se později stal jako synonymum pro zasnoubení. Zasnoubená žena byla tak chápána jako svaté vlastnictví – jako majetek patřící Chrámu a jako taková je zakázána všem ostatním mužům. Talmud uvádí tři způsoby zasnoubení ženy: 1. Finanční (peněžní) úhrada daná nevěstě, 2. Písemná listina o zasnoubení, 3. Sexuální styk. Forma zasnoubení sexuálním stykem je pravděpodobně pozůstatkem semitského zvyku, jenž však byl v této souvislosti zřídka používán, a to i v biblické době. Většina zasnoubených žen byla pannami až do druhého stadia sňatku.

V talmudické době existovaly dvě fáze svatby: 1. *Erusin* (*kidušin*), 2. *Nisu'in* – svatební ceremonie jak, která byla provedena většinou o rok později v domě ženicha nebo ženichova otce. Ve středověku byly obřady zasnoubení a svatby spojeny v jeden.¹⁶

Na stránkách Starého zákona se můžeme setkat s velmi starou praxí polygamie. V židovských společnostech skutečně zpočátku existovala polygamie, ale postupně byla nahrazena monogamií. Talmud podobně jako Bible polygamie dovoluje a doporučuje maximálně čtyři manželky.

Důležitost založení rodiny projevuje důležitost svatebního ceremoniálu. Do dnešní doby panovala představa, že svatba je radostnou událostí, která je spojená mnoha svatebními pravidly a rituály. Před svatebním dnem se žena a muž nesetkávají, mají se soustředit na nadcházející svatební den. Oba dva mají povinnost postit se, aby vnímali změnu stavu i somaticky, oba dva odděleně postupují rituál koupele zvaný mikve. Pár se shledává až těsně před obřadem. Samotné svatbě ještě předchází podpis svatební smlouvy (*ketuby*), která obsahuje příslib ženicha, že bude svoji ženu milovat a ctít. Kromě toho obsahuje urovnání finančních záležitostí v případě rozvodu. Nevěsta, do okamžiku příchodu ženicha, sedí na zvláštním trůnu, obličej zatím nemá zahalen. Závoj přes její obličej přehodí až ženich, který se ji nejdříve podívá do tváře. Poté je nevěsta přivedena k ženichovi, nejčastěji svoji matkou a matkou ženicha. V ortodoxních kruzích se udržel zvyk provést nevěstu sedmkrát kolem ženicha. Tato ceremonie pochází z „kabaly“ a představuje ovinutí a spojení ženské a mužské

¹⁶ Nosek, B, Damohorská P, *Židovské tradice a zvyky*, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2010, s 91-92, 105

duše. Od této chvíle se bude ženská duše navždy starat a chránit duši mužovu (moderní židovské pojetí tento prvek zamítlo vzhledem k rovnoprávnosti obou pohlaví). Poté snoubenci již společně stojí pod chupou, vzácnou a bohatě zdobenou látkou připevněnou na tyčích vztyčených ve čtyřech rozích. Pod chupou probíhá samotný obřad oddání. Chupa symbolizuje budoucí domov ženicha a nevěsty. Ženich ženě navlékne prsten (žena není povinna prsten nosit; neopětuje darování prstenu pokud nechce, nebo nedojde mezi oběma k dohodě) a po požehnání nad sklenicí vína se z něj oba manželé napijí. Po sedmerém požehnání páru se před muže postaví prázdná sklenice, kterou muž rozšlápne, Tímto rituálem se připomíná zboření jeruzalémského Chrámu. Poté může začít hostina. Existuje mnoho svatebních rituálů, které se ovšem liší se podle regionů. V konzervativním, ortodoxním židovství byl předpokladem pro uzavření manželství skutečnost, že je dívka neposkvrněná (panna). V rabínském židovství se dokonce vstup do manželského stavu považuje za boží přikázání ve směru k muži, nikoli k ženě. I biblické přikázání k rozmnožování bylo vztahováno pouze směrem k mužům. Podle patriarchálního zvyku, sjednávali manželství představitelé rodu, otcové. Po uzavření dohody, byla dvojice považována za sezdanou. V situaci, kdy otec zemřel, tuto povinnost přebíral nový odpovědný zástupce nebo „rodinná rada“. Tyto manželské dohody sjednávali zejména muži, nicméně v určitých případech byla ženě dovolena přítomnost. Zde se rozhodovalo o velikosti svatebního daru (mohar, obdoba babylónského tirtahu) a věna. Na rozdíl od věna, byl mohar jistou kompenzací otce ženicha otci vyvolené, za ztrátu „pracovní síly“. Mohar se skládal v penězích i v naturáliích (beránek, kůzle, dojednané míry ječmene). Dívčina dospělost byla počítána od její první menstruace (menarche). Běžnou zvyklostí bylo, že se o svatební noci pod dívku kladla rouška, která měla být následujícího rána jakousi „zakrvácenou relikvií“ a důkazem toho, že dívka byla před svatbou pannou.¹⁷

2.1.3. Leviratní sňatek

Mimořádným případem sňatku biblického původu je leviratní manželství. Jedná se o označení svazku. Kdy si muž na základě biblického příkazu bere ženu svého zesnulého bratra, pokud by tento zemřelý bratr nezplodil se svojí ženou mužského potomka. Příslušné ustanovení se nachází v Dt 25, 5-7, kde je předepsán sňatek vdovy s bratrem zemřelého

¹⁷ Kubcová, Jana. *Postavení ženy v židovské společnosti (dějiny a současnost)* Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2009

bezdětného manžela.¹⁸ Pokud ženin nejstarší švagr ještě nedosáhl plnoletosti či odmítl toto levirátní pravidlo vyplnit, hrozil vdově opět status *aguny* (tedy „upoutaná“ k manželství). V takovém případě se praktikuje obřad zvaný *chaliza* („odstranění“), kterým se „povinnost“ vůči bratrově ženě ruší. Rituál probíhá tak, že vdova před soudem vyzuje pravou botu svému švagrovi, odplivne si před ním (původně jemu do tváře) a proneše: „Tak se má státí muži tomu, kterýž by nechtěl vzdělati domu bratra svého.“ (Dt 25:9) Žena se poté smí svobodně provdat za libovolného muže kromě kněze (Kohena). Důsledné dodržování levirátu, považované v biblických časech za normu, bylo velmi záhy opuštěno a Talmud již podporuje dodnes užívanou praxi obřadu *chaliza*.¹⁹ Některé židovské komunity se však levirátní sňatek a „vyvázání se botou“ v ultraortodoxním prostředí udržují dodnes.

2.1.4. Manželská a rodinná čistota

Kromě náboženské výchovy a vzdělávání potomstva žena zodpovídá například za dodržování pravidel souvisejících se stavem *nida*. *Nida* znamená doslova „odloučení“ (tedy ženu odloučenou nebo izolovanou od svého manžela) a v přeneseném smyslu se užívá pro ženu ve fázi menstruace a následujících sedmi dnech bezprostředně poté. Pravidla vztahující se na chování manželů během stavu *nida* se nazývají *Tohorat ha-mišpacha* („rodinná čistota“).²⁰

Po zničení třetího chrámu v Jeruzalémě roku 70 n.l. byly (pro jednotlivé židovské obce) synagogy jediným náboženským střediskem; existovalo v nich místo vyhrazené pro ženy, které se scházely se v přistaveném prostoru, v galerii, která byla přístupná zvenčí; jindy se ženy scházely v prostoru, v němž byly od mužů odděleny mříží (zejména v ortodoxních synagogách). K synagoze patří lázně pro provádění rituálních, očištných koupelí (tzv. *mikve*). Lázně jsou určeny k očištění po pohlavním styku, poluci, menstruaci a po šestinedělí. Žena má povinnost ponořit se do této očištné koupeli s odříkáváním požehnání na rtech. Po koupeli je žena opět čistá. Podle *Očišťovacích řádů* knihy *Leviticus (Lv 11-15)*, stanovil zákony týkající se čistoty žen a mužů sám Jahve.²¹

¹⁸ Nosek, B, Damohorská P, *Židovské tradice a zvyky*, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2010, s 97

¹⁹ Marcela Zoufalá, *Judaismus a ženy v Izraeli*, Praha-Karolinum, 2012, s 53-54

²⁰ Marcela Zoufalá, *Judaismus a ženy v Izraeli*, Praha-Karolinum, 2012, s 48

²¹ Kubcová, Jana. *Postavení ženy v židovské společnosti (dějiny a současnost)* Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2009.

„Nepřiblížíš se k ženě, abys odkryl její nahotu v období jejího krvácení, kdy je nečistá.“

— Lv 18, 19

„Kdyby někdo spal se ženou v období její nečistoty, odkryl její nahotu a obnažil zdroj jejího krvácení a ona by nechala odkryt zdroj svého krvácení, budou oba vyobcováni ze společenství svého lidu.“

— Lv 20, 18

Na základě těchto pravidel *halacha* učí, že když je žena v období *nida*, nesmí dojít k žádnému fyzickému kontaktu mezi manželským párem. Manželé spí na oddělených postelích a žena by se dokonce měla vystříhat jakýkoli činností, které by mohly vzbudit mužovu touhu. Neměla by například v jeho přítomnosti stlát jeho postel, nalévat mu víno nebo mu připravovat koupel. Po skončení menstruace začne žena počítat sedm „čistých dní“, během kterých je stále veškerý kontakt zakázán. Poté se žena odebere do rituální lázně *mikve*. Tato lázeň v žádném případě neslouží k opravdové fyzické očištění. Žena naopak před vlastním ponořením (*tevila*) podstoupí běžnou koupel a je důsledně dbáno na to, aby nic nebránilo přímému styku vody s pokožkou. Žena by neměla mít při vstupu do *mikve* například nalakované nehty nebo kontaktní čočky. Obecně by neměla použít jakékoli chemické zkrášlovací prostředky. *Mikve* neboli „shromáždění (vody)“ je nádrž naplněná přírodní vodou. Hloubka nádrže musí umožňovat úplné ponoření dospělého člověka. Ženy sem chodí nejen po menstruaci, ale i po porodu a před svatbou.²²

Žena se stává nečistou i v období šestinedělí a při narození dívky je dokonce považována za nečistou dvakrát, tedy dvakrát déle, než při narození chlapce. Nečistota se týkala mužů, kteří se poskvřili polucí - bylo jim přikázáno omýt se vodou. Nečistota člověka trvala do večera. Při ejakulaci během pohlavního styku zasáhla nečistota jak muže, tak ženu. Povinností pro oba provinilce byla očista: omytí se vodou; přesto v tento moment nečistota trvala do večera²³

2.1.5. Rozvod

Ačkoli jsou Talmud a názory v něm obsažené většinou velmi humánní a liberální, odráží se v něm zcela zřetelně patriarchální společenský řád, který v době tvorby a kodifikace Talmudu v této části světa převládal. Muž měl nad svou ženou téměř neomezenou moc.

²² Marcela Zoufalá, *Judaismus a ženy v Izraeli*, Praha-Karolinum, 2012, s. 49

²³ Chadima, Martin. *Dějiny erotiky a sexuality v náboženství*. Hradec Králové: Gaudeamus 2009. s. 199

Z tohoto uspořádání vyplývá, že se nikdo z talmudických učenců nepozastavuje nad pravidlem, které ustavuje, že s mužem se žena může rozvést pouze s jeho souhlasem, zatímco se ženou se lze rozvést i proti její vůli. Procedura rozvodu tkví především ve vystavení a předání rozlukového listu, na kterém stojí text uvolňující ženu z manželského svazku. Manžel doručí list manželce osobně nebo tím někoho pověří. Komplikovanější situace nastává, pokud se chce nechat rozvést žena. Jak již bylo řečeno, žena v Izraeli, a to i žena zcela sekulární, potřebuje k rozvodu manželův souhlas. V případě, že se manžel rozvést odmítá, stává se z ženy tzv. *aguna*, tedy „upoutaná“ k manželství. Pokud manžel odmítá vystavit své ženě rozlukový list, může na něj soudní dvůr vyvinout nátlak a donutit jej, aby se se svou ženou rozvedl.²⁴

V tradičním izraelském a židovském manželství byl rozvod možný a pro muže mnohem snadnější než pro ženu. Nejčastějším důvodem rozvodu bývala neplodnost či nevěra manželky. Již v talmudských dobách však byl usnadněn rozvod také ženě, a to v případech, které musel rozhodnout soud, například když manžel nebyl ochoten či schopen dostát závazkům *ketuvy*, tedy poskytnout ženě hmotné i duševní blaho. Reformy Rabiho Geršoma, který žil v Německu v letech 960-1028, posílily práva ženy. Tento významný učenec mimo jiné ustanovil zákaz bigamie a zakázal rozvod bez souhlasu ženy. Náboženský soud rovněž manžela přinutit, aby poskytuje své ženě dostatečnou podporu, vyhýbá se sexuálnímu styku s ní, je nevěrný, bije manželku nebo má nějakou odpozující chorobu, například malomocenství. Dnes je rozvod v judaismu v zásadě možný, ale je vždy pokládán za duchovní i společenské fiasko. Rabíni vždy hleděli na rozvod s nelibostí, neboť podle Talmudu i „oltař prolévá slzy, když se kdokoli rozvádí se svou ženou“. (Talmud, Sanhedrin 22a)²⁵

Muž se nesmí rozvést a znovu oženit, dokud jeho manželka nepřijme *get* (rozvodové listiny). Pokud muž, aniž by se rozvedl, může zplodit další potomky mimo manželství, kteří budou zcela legitimní. Důvodem jsou již diskutované dvojí standardy v pohledu cizoložství. Pokud vdná žena otěhotní s kýmkoli jiným než s manželem, její dítě získá status *mamzera*. Za *mamzera* je pokládán člověk narozený z tzv. zakázaného svazku, tedy cizoložství nebo incestu, nikoli jakékoli nemanželské dítě. Zatímco pokud ženatý muž zplodí potomka s další ženou, která není provdaná, o cizoložství se nejedná. Dítě v tomto případě není plodem

²⁴ Marcela Zoufalá, *Judaismus a ženy v Izraeli*, Praha-Karolinum, 2012, s. 53-54

²⁵ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s. 34-35

zmiňovaného zakázaného vztahu a status mamzera se na něj nevztahuje.²⁶ Před napsáním *getu* je třeba vyvinout veškeré úsilí k tomu, aby se rozvodu zabránilo, a *get* nemusí být napsán ani tehdy, pokud by důvody rozvodu nebyly dostatečně závažné.²⁷

Biblické pojetí manželství bylo údajně zamýšleno jako ochrana ženy v podmínkách běžných ve starověké společnosti, kde se ženy netěšily ani politické, ani ekonomické rovnosti. Ženina bezpečnost štěstí závisely na ochraně muže, nejprve otce a pak manžela. Rabínský judaismus velice přispěl k „likvidaci“ právních nevýhod žen, avšak nemohl překročit rámec biblického pojetí manželství. Talmud interpretoval biblická ustanovení, ale nemohl je zrušit. Kdyby se to pokusil učinit, zničil by skutečný základ rabínského judaismu a víru v Bibli a její neměnnost. Pojetí manželství jako stavu vytvořeného tím, že si muž ženu „bere“ je tak pevně v Bibli zakotven, že nedovoluje rabínskou změnu. Přesto kolem 1. století p. o. l. Začíná proces zlepšování právního postavení ženy, a to zavedením *ketuby* jako platného dokumentu rabínem Šim'onem ben Šetachem. Právo manžela se rozvést nebylo rabíny zpochybňováno, nicméně rabíni přísně kritizovali jednotlivce, jež se rozváděli se ženami bez oprávněných důvodů. Rabi Ami (3. století) ustanovil, že když si muž přibere druhou ženu, je to pro první důvod k rozvodu. Jestliže je žena bezdětná a důvodem toho je manžel, může žádat o rozvod.

Ke zlepšení situace dochází až za rabiho Geršoma ben Jehudy (960-1028), jenž stanovil jako nutný souhlas ženy s rozvodem. Ve skutečnosti rabíni odmítali předsedat rozvodovému řízení bez souhlasu manželky, a tak bránili manželovi v uplatnění jeho zákonného práva. Tendence ke zlepšení postavení ženy se objevují v průběhu středověku, a to zvláště v aškenázských obcích. Manželova nesnášlivá povaha a bití ženy byly přidány k důvodům opravňujícím ženinu žádost o rozvod.

V 18. a 19. Století s koncem židovské obecní autonomie končí také zákonné užívání moci rabínskými soudy v používání donucovacích opatření, což vedlo ke zvratu, neboť rabíni již nemohli působit na manžela, aby dal souhlas k rozvodu.

Izraelský rabinát byl a dodnes je upozorňován bojovnicemi za ženská práva na nevýhody žen v této otázce. V ostatních židovských komunitách ve světě se objevuje regionální i komunitní variabilita. Reformní rabíni uznávají i civilní rozvod, konzervativní vyžadují náboženský rozvod, avšak vyřešili problem aguny vložním ustanovení *ketuby*, podle něhož manžel

²⁶ Marcela Zoufalá, *Judaismus a ženy v Izraeli*, Praha-Karolinum, 2012, s. 55-56

²⁷ Nosek, B., Damohorská P., *Židovské tradice a zvyky*, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2010, s. 125

zmocňuje rabínský soudní dvůr, aby jednal za něho, kdyby vznikla příležitost pro zahájení rozvodového řízení. Právní platnost této doložky byla podrobena násmitkám ortodoxních rabínů. S ohledem na citlivou povahu tohoto problému je nepravděpodobné, že se v blízké budoucnosti objeví inovující řešení, které by bylo přijatelné pro všechny.²⁸

²⁸ Nosek, B, Damohorská P, *Židovské tradice a zvyky*, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2010, s 127-130

3. ŽENSKÁ PROBLEMATIKA V KORÁNU

3.1. Postavení ženy v islámské rodině

Manželství a rodina mají v islámském systému ústřední postavení. Rodina je lidská společenská skupina, jejíž členové jsou svázáni pokrevními anebo příbuzenskými pouty. Základem islámské rodiny jsou pokrevní pouta nebo manželské závazky. Islám uznává, že neexistují přirozenější vztahy než pokrevní svazky.²⁹

Postavení muslimských žen se liší stát od státu a podle společenských vrstev. Jejich postavení nelze přičítat pouze islámu, ale i místním tradicím, způsobu výkladu Koránu a míře uplatnění šari'í.

Postavení ženy v islámu formují dva náboženské prameny, Korán a hadíthy, zprávy o konání a výroci proroků, a šari'a, islámské právo. Arabská kultura patří ke společnostem, které jsou formovány náboženstvím. Proto lze považovat Korán za základní stavební kámen pozice ženy v islámské společnosti.³⁰

Korán znamená v doslovném překladu čtení, přednes. Je to základní kniha islámu, podle víry muslimů autentické, věčné, nestvořené slovo boží, zjevené proroku Muhammadovi. Výroky byly uchovávány v paměti a sepsány kolem roku 650 po Kristu skupinou, kterou vedl bývalý Muhammadův druh. Vznikl tak kanonický text, rozdělený do 114 kapitol (súr). Obsahem korán připomíná biblické příběhy: klade důraz na Boží moc a její znamení a na posmrtnou odměnu nebo trest. Je základem islámského myšlení a kultury a jeho kritika není pro muslimy přijatelná. Při výkladech se však využívají význačné výroky k různým argumentacím. Pro Arabů je vzorem jazykové správnosti a krásy; případné překlady mají jen pomocnou funkci k pochopení arabského originálu.

Každý úsek života pravověrného muslima je veden koránem, který považuje za posvátný. Jeho víra v Boha je zcela neotřesitelná. Například, v Saúdské Arábii neexistuje oddělení církve od státu, jaké známe v západních státech. Islámské náboženství je absolutním zákonem.³¹ Pozice ženy formovaná v Koránu vychází z hluboce zakořeněné před-islámské tradice, která se nedala lehce zvrátit. Základní doktrínou Muhammadova učení je víra jediného Boha. Až druhotným cílem bylo vyřešit morální krizi a vytvořit nový morální kodex. Avšak do některých staroarabských kmenových práv a zvyklostí se neodvažoval zasahovat: krevní msta

²⁹ *Rodinný život*, [online] Dostupný z WWW: <http://www.al-islam.cz/manzelstvi-a-rodina/rodinny-zivot.html>, poslední aktualizace 03 Červenec 2009 06:43, [cit. 2014-04-28].

³⁰ *Postavení ženy v Islámu*, [online] Dostupný z WWW: <http://www.espoo.cz/people/zenyislam.html> [cit. 2014-03-08].

³¹ Jean Sassonová. *Princezna Sultana život pod závojem* Praha, 2010, s. 227

za zabití, neomezený počet konkubín-otrokyň (4:28), snadnost rozvodu nebo zapuzení manželky.

Korán dal vedle omezení ženám i nová práva a nabádal k laskavému zacházení s nimi. Ženám je v Koránu věnována jedna z nejdelších súr, súra čtvrtá.³²

Podle výkladu čtvrté súry o ženách jsou si muž i žena před Bohem rovni, ne však totožní. Z toho pro oba vyplývají práva i povinnosti. Muž rodinu hmotně zajišťuje, žena rodinu vytváří. Vzhledem k roli, kterou ženy hrají v islámské společnosti, mají muži ve všech fázích života povinnost hmotně je zabezpečit. Dceru musí podporovat otec, matku její syn, manželku manžel (dokonce ještě rok po rozvodu), sestru bratr. Pokud žena – se souhlasem manžela – pracuje, její příjmy patří pouze jí samé a jeho odpovědnost se vůbec nezkracuje³³

Za dokonalé ženy označuje islámská tradice čtyři: Marjam, Chadídžu, Fátimu a Ásiji. V *Koránu* připadá jednoznačně nejpřednější postavení Marjam, panenské matce Ježíše. Je to neobyčejná, živá lidská postava, ztělesněná islámská mravnost ženy. Podle této historické postavy je nazvána celá jedna súra. Vypráví se zde v několika pasážích její příběh. Marjam prý před svým narozením byla svými rodiči zaslíbena chrámu, kam pak byla v dětství skutečně předána, přestože šlo o dívku a nikoli o očekávaného chlapce. Když dospěla, anděl *Džibríl* (Gabriel) jí zvěstoval, že porodí syna. Toho Bůh v jejím lůně stvořil tak, jako kdysi Adama. Po narození syna Marii jako neprovdané rodičce hrozí zloba židů, zachrání ji však novorozený Ísá, který zázračně promluví a vyloží, jak byl počat. Vzhledem ke svému vzornému, zbožnému životu se Marjam těší u muslimů velké úctě. Někteří autoři ji stejně jako jiné výrazné biblické postavy označují za proroka; v takové případě je jedinou „prorokyní“ (*nabíja*), jakou lze odvodit z *Koránu*.

Významné místo v islámu patří také všem Muhammadovým manželkám. Podle *Koránu* (33:6) je lze označovat za „matky věřících“. Se svou první ženou Chadídžou Muhammad žil po léta v monogamním manželství. Svěřil se jí, jako prvnímu člověku, se svým koránským zjevením. Zvláštní úcta patří také nejmladší a nejmilejší Prorokově ženě Á'íše, v jejíž náručí zemřel. Z Muhammadových dcer patří přední místo Fátimě. Zvláštní postavení zaujímá žena egyptského hodnostáře, jejíž milostná touha rozvíjí téma v koránské súře *Júsuf*. Při pohledu na postavení žen v muslimské společnosti musíme rozlišovat postavení v náboženském hodnocení, v rodině a ve veřejném životě. Jistě, že ve všech těchto případech

³² *Postavení ženy v Islámu*, [online] Dostupný z WWW: <http://www.espoo.cz/people/zenyislam.html> [cit. 2014-03-08].

³³ *Rodina v islámské tradici* (Článek), Autor: Markéta Dvořáková, Číslo/Ročník/Rok: 3–4/V/2008 - Autumn 2008 – monothematic issue on Family ISSN 1214-8725

narazíme na závažné rozdíly, které by nás měly vyvarovat přílišného zobecňování. Z pohledu islámu jako víry a kultu je žena rovna muži. Islám uznal ženu za nezávislou osobnost. Na rozdíl od křesťanství ji neoznačil za svůdkyni k prvotnímu hříchu a za jeho nositelku. *Korán* zřetelně ukazuje, že žena zhřešila společně s mužem a oběma bylo Bohem odpuštěno.

„Avšak satan jim dal zhřešit a způsobil vyhnání jejich z místa, kde žili. I pravili jsme: „Odejděte! Jeden druhému budete nepřáteli; země bude místem pobytu vašeho a užívání dočasného!“ Korán (2:36)

„Adam přijal pak od Pána svého slova a On mu odpustil, vždyť On odpouštějící je i slitovný.“
Korán (2:37)

Na ženu se vztahují tytéž náboženské povinnosti jako na muže: pět sloupů náboženství (vyznání víry čili šaháda, modlitba, almužna či náboženská daň zakát, půst v měsíci ramadánu a jednou za život pout' do Mekky).

Některé odlišnosti při tom přináší biologická odlišnost ženy. Projevují se v předpisech o rituální čistotě (*tahára*), vzhledem k ženině menstruaci a šestinedělí, o půstu (úlevy v těhotenství a při kojení) i o pouti do Mekky, kde se předpokládá, že žena cestuje v doprovodu s mužem. Uspořádání modlících se mužů a žen v mešitě určuje tradice tak, aby pohled na ženy muže nerušil. Ženy se proto modlí stranou, za zástěnou nebo v řadách za muži³⁴

Islám ženu uznává za plného a rovnoprávného partnera muže v rozmnožování lidstva. Muž je otcem, žena je matkou. Role ženy není tedy o nic menší než role muže. Má právo na stejná práva, přebírá stejnou zodpovědnost a je v ní skryt stejný díl lidskosti a vlastností jako v jejím manželovi. Bůh o rovnoprávném postavení lidské rasy praví:

“Lidé, věru jsme vás stvořili z muže a ženy a učinili jsme z vás národy a kmeny, abyste se vzájemně poznali...”

Korán, 49:13 a 4:1

Žena je rovnoprávná s mužem ve sdílení osobních a společných povinností a v získávání odměny za své skutky. Je považována za nezávislou osobu obdařenou lidskými vlastnostmi a hodnou duchovních potřeb. Její lidská přirozenost není menší, ani větší než přirozenost mužova. Oba patří ke stejnému druhu. Bůh praví:

³⁴ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s. 119-121

“A Pán jejich je vyslyšel: „Nedopustím věru, aby se ztratil skutek jediný, který kdokoliv z vás učiní, ať je to muž či žena, vždyť jeden k druhému patříte...”

Korán, 3:195, 9:71; 33:35–36; 66:19–21³⁵

Postavení ženy stanoví Korán o stupeň níže než plnoprávního muže, současně však nařizuje, že s nimi má být nakládáno laskavě a spravedlivě. Žena má být muži podřízena a poslušna; neděje-li se tak, je muž oprávněn ženu potrestat.

„Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jedněm z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký.”

Korán 4:34

Ustanovení Koránu potvrzují podřízenost a poslušnost ženy vůči otci, manželovi, bratrovi nebo strýci podle toho, kdo je právě jejím živitelem. Ten má pravomoc rozhodovat o jejím osudu, především o vzdělání, svatbě, cestování, návštěvách a vycházkách za nákupy. Žena nesmí být o samotě s cizím mužem, neměla by cestovat sama a nesmí řídit auto. Žena nesmí mužovi nikdy odporovat, vyvolávat hádky ani zvyšovat hlas. Většina žen má před muži starch a respect. Nesmí mít oční kontakt při rozhovoru s mužem.

Ženám je doporučována skromnost a cudnost ve vystupování (24:31). K některým náboženským úkonům není oprávněna, jiné není povinna konat. Při svědectví, dědictví a výkupném z krevní msty se žena počítá jako polovina muže. V manželství má méně práv, ale má právo na výživné a v majetkoprávních otázkách je muži rovna.

Žena je v tradičních islámských společnostech spojována především s domácím rodinným prostředím. Hlavní povinností muslimské ženy je starat se o dům a rodinu. Dům je místem, kde žena tráví nejvíce času. Žena má být oddána svému muži a dětem.³⁶

³⁵ *Postavení ženy v islámu*, [online] Dostupný z WWW: <http://www.al-islam.cz/zena-v-islamu/postaveni-zeny-v-islamu.html>, poslední aktualizace 02 Listopad 2009 08:28, [cit. 2014-03-08]

³⁶ *Rodina v islámské tradici* (Článek), Autor: Markéta Dvořáková, Číslo/Ročník/Rok: 3–4/V/2008 - Autumn 2008 – monothematic issue on Family ISSN 1214-8725

3.1.1. Rodinné právo a manželství

Rodinné právo tvoří podstatnou součást těch právních předpisů a zákazů, které se opírají přímo o podrobné pokyny v Koranu.

Muslimská rodina je patriarchální a patrilineární. Manželství se uzavírá smlouvou, zpravidla písemnou, mezi ženichem a zákonným zástupcem (*walí*) nevěsty za přítomnosti dvou plnoprávních svědků (například jednoho muže a dvou žen). Jako *walí* vystupuje nevěstin otec nebo některý mužský příbuzný z otcovy strany (děd, strýc, bratr), a jestliže takový v rodině není, tedy soudce.³⁷

Rodinné pouto obsahuje práva a povinnosti předepsané náboženstvím, prosazované právem a sledované členy této skupiny. Podle toho mají členové rodiny jisté společné závazky. Jde o závazky spojené s příslušenstvím k rodině a jejím zaopatřením, dědickým a rodinným právem, vztahem k mladé generaci, zabezpečením starých lidí a s úsilím pokračovat v existenci rodiny v míru.

Z toho je jasné, že základem islámské rodiny jsou pokrevní pouta anebo manželské závazky. Adopce, vzájemná náklonnost, zákaznické vztahy, soukromý souhlas k pohlavním intimitám a „zvykové právo“ nebo „světské manželství“ nevytváří rodinu v islámském smyslu. Islám buduje rodinu na pevných základech, které dokážou zabezpečit rozumné trvání rodiny, skutečné bezpečí a zralé intimnosti. Základy rodiny musí být pevné a přirozené, aby mohly vyvolat upřímnou vzájemnost a morální uspokojení. Islám uznává, že neexistují přirozenější vztahy než pokrevní svazky a žádný celistvější vzor pohlavní intimity než ten, v němž se spojuje mravnost s fyzickým uspokojením.

Vztah muže a ženy v Islámu je založen na vzájemné lásce, míru a soucitu, jak je zdůrazněno v následujících verších z Koránu:

„A patří k Jeho znamením, že vám z vás samých manželky stvořil, abyste u nich klid našli. A vložil mezi vás lásku a dobro - a věru v tom jsou znamení pro lidi přemýšlivé.“

Korán 30:21

„... ony jsou pro vás oděvem a vy jste oděvem pro ně.“

³⁷ Kropáček, L.: *Duchovní cesty islámu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 128.

Manželství nelze uzavřít, brání-li mu překážky vyplývající z příbuzenství po krvi nebo po mléce. Korán vypočítává, které stupně příbuzenství činí ženu trvale zakázanou (*mahram*).

„A jsou vám zakázány jako manželky vaše matky, vaše dcery, vaše sestry, vaše tety z otcovy i matčiny strany, vaše neteře z bratrovy a sestřiny strany, vaše kojné a vaše soukojenky a matky vašich žen a vaše nevlastní dcery, jež jsou ve vaší péči a jež se narodily z žen, k nimž jste již vešli - však jestliže jste k nim nevešli, není to pro vás hříchem - a manželky vašich synů, narozených z vašeho ledví, a dále dvě sestry současně, ledaže se to stalo již v minulosti. A Bůh je věru odpouštějící, slitovný.“

Korán 4:23

Právníci dale řadí mezi mahramy take bývalé manželky otcovy nebo synovy a pokrevné příbuzné kojné. Přípustný je ale sňatek s nevlastní sestrou vlastního bratra (s oslišného manželství) a se sestřenicí, zvláště ze strany otcovského strýce. Tyto se zejména v arabském venkově uzavírají velmi často.³⁹

Na manželské vztahy se ukazuje silný vliv židovství, zvláště v ustanovení o zákazu sňatku mezi blízkými příbuznými, k nimž však Muhammad přidal ještě zákaz manželství mezi soukojenci (Korán 4:27-31), ve stanovení čekací doby pro vdovy a rozvedené (Korán 2:228) a v povolení čtyř žen jako legálních manželek (Korán 4:3). Na druhé straně se projevují v Koránu přežitky stare arabské společnosti: neomezený počet konkubín-otročeň (Korán 4:28, 23:5, 70:29). Velmi ostře však vystoupil proti pozůstatkům dřívější polyandry, která byla zřejmě dosti běžná v Medíně (Korán 4:28, 5:7, 24:33), a zakázal zvyk půjčovat mladé dívky bez rodin jako konkubíny.⁴⁰

Překážku sňatku může tvořit take rozdílnost náboženství: žena muslimka se smí provdat pouze za muslima, zatímco muž muslim se může oženit take s *kitábíjí*, tj. ženou s náboženskou skupinou *ahl al-Kitáb*, “lid knihy”, s křesťankou nebo židovkou. Toto uspořádání zručuje, že děti budou vždy muslimy, náboženství se totiž dědí po otci.⁴¹

³⁸ *Rodinný život*, [online] Dostupný z WWW: <http://www.al-islam.cz/manzelstvi-a-rodina/rodinny-zivot.html> poslední aktualizace 03 Červenec 2009 06:43, [cit. 2014-03-10]

³⁹ Kropáček, L.: *Duchovní cesty islámu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 128.

⁴⁰ Korán, nakladatelství Levné knihy, 2010, s. 104

⁴¹ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s. 122

3.1.2. Svatba

Prvním momentem, který je třeba na cestě do stavu manželského překonat, jsou zasnuby. Zasnuby se pouze doporučují, nejsou povinnou nutností. Jde spíše o morální akt, zatímco sňatek se vnímá jako akt právní. Zasnuby slouží hlavně k tomu, aby se budoucí manželé blíže seznámili navzájem a tak vstoupili do manželství s určitou představou o tom druhém. Chtějí-li být snoubenci spolu, musí s nimi podle islámských pravidel zůstat i *mahram* – dospělý muž, který se podle zvyklostí nemůže s danou ženou oženit a má chránit “zakázané”. Takový člověk může být otcem, bratrem nebo strýcem snoubenky. Při setkání snoubenců by podle většinové interpretace snoubenka měla být oblečena tak, aby z ní její snoubenec viděl pouze tvář, ruce po zápěstí a nohy po kotníky. Konzervativní rodiny toto pravidlo dodržují, liberálnější se řídí pravidly života běžného v jejich společenské vrstvě.

Matky chtějí svým synům najít tu nejlepší nevěstu na světě. Proto s aktivitami začínají už dlouho před svatbou i zasnubami. Chodí do vyhlídnutých rodin a nejraději přijdou hned ráno, když je nikdo nečeká, nebo mnohem dříve, než bylo dohodnuto. To proto, aby si dobře prohlédly mladici, která by se mohla stát jejich snachou. Tak ji nečekaně zaskočí a aspoň nenamalovanou a nepřípravenou na návštěvu. V mnoha případech se přímo během zasnub sepíše i svatební smlouva, v níž se dohodnou finanční záležitosti včetně zajištění společného bydlení pro mladé. Po zasnubách může snoubenec navštěvovat svou snoubenku u ní doma, ale vždycky večer odchází. I když je podepsaná svatební smlouva, manželé spolu ještě nebydlí.

Samo manželství mezi dvěma muslimy je společenská smlouva mezi dvěma lidmi, kteří mají muslimskou obcí jasně stanovená práva, povinnost i cíle.

Oddací list se arabsky jmenuje *warakat nikáh*, což doslova znamená “papír na soulož”. Tak se tento dokument nazývá od samého začátku islámu. Základními předpoklady k uzavření manželské smlouvy jsou:

- existence *waliho*, tedy poručíka nevěsty
- jasná a srozumitelná forma oddacího aktu, kterou představuje komunikace mezi *walím*, *maazúnem*, tedy oddávajícím úředníkem, a ženichem.
- souhlas nevěsty
- věno

- dva mužští svědkové⁴²
- veřejné oznámení o svatbě.

I když se zvyky mezi jednotlivými zeměmi liší, ve většině případů přijde ženich s několika muži do domu nevěsty a *maazún* přenese řeč, že si ženich chce vzít jejich dceru a manželku. *Maazún* jde za podepsanou mlouvou za nevěstou a zeptá se jí, zda souhlasí s vdavkami, zda k nim nebyla přinucena. Za souhlas ze strany nevěsty, která se vdává poprvé, se považuje nahlas vyslovený souhlas nebo také její mlčení. Mlčení proto, že v hlubokém středověku, kdy se tvořila tato pravidla, bylo běžné provdávát i sedmiletá děvčátka. A protože při vyžadování souhlasu k svatbě děvčátko ani nevědělo, co to pro ni znamená, raději mlčelo. Tak při dětském věku nevěsty bylo patrné, že je panna. Sňatkus pannou se vždy dávala i dává přednost před sňatkem s vdovou nebo rozvedenou. V případě nevěsty, která byla už aspoň jednou vdaná, se vyžaduje, aby svůj souhlas se svatbou vyslovila nahlas.⁴³

Svatební obřad je prostý, tedy sepsání a uzavření svatební smlouvy mezi oběma partnery. K obřadu se neváže žádný zvláštní rituál, bývá zvykem, že někdo zarecituje úryvek z *Koránu* a pronese krátkou řeč. Smlouvu podepisuje ženich a zástupce nevěsty, na vše by měl dohlížet úředník, který má pouze právní odpovědnost.

Po podepsání smlouvy může začít skutečná svatební veselice. Svatební oslavy neprobíhají všude stejně, ale pro všechny muslimy je důležité zahájit manželství oslavou pro příbuzné a další hosty, a to tak velkou, jak prostředky dovolují. Samozřejmostí je dostatek dobrého jídla a pití, hosté mají nové šaty a najatý personál recituje z *Koránu*. Je tu hudba, tanec (především lidový – ženy tančí se ženami a muži s muži). Někde tradicí bývá i divadelní představení (například na Jávě stínové divadlo). Oslavy zpravidla trvají několik dní. Na Středním východě se po svatební noci místy ještě vyvěšuje zakrvácené prostěradlo, na důkaz toho, že svazek byl naplněn (ženich je potentní a nevěsta panna).⁴⁴

Zásnubní nebo snubní prsten je tradice stará několik tisíc let. Někteří lidé tvrdí, že se objevila v době faraonů. Jiní říkají, že je výsledkem zvyku, při němž byli muž a žena svázáni řetězem, a tak muž odvedl snoubenku z jejího domu do svého. Později prý lidé raději nosili prsten než skutečný řetěz. Nosit snubní prsten na levé ruce je zvyk starých Řeků, kteří věřili,

⁴² Pozn.: Podle islámského práva musí být pro každý důležitý právní úkon přítomni dva svědkové. Snoubenci by měli dát veřejně najevo, že svatba proběhla, aby nikdo nepochyboval o tom, že jejich svazek je legální. Jejich přítomnost na svatbě byla v minulosti nezbytná, protože smlouvy se nezapisovaly a jedině svědkové mohli dosvědčit, co se dohodlo při ústní smlouvě.

⁴³ Emíre Khidayer, *Život po arabsku*, mladá fronta 2012, s 63-64

⁴⁴ Denny, F. *Islám a muslimská obec*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, 1998, s.144.

že tudy obíhá krev směrem k aortě. Později byl tento zvyk považován za čistě křesťanský a prsten se stal znamením jednoty. Někteří muslimové zvyk převzali, a protože o snubním prstenu žádný z textů nemluví, není zakázán. Považuje se to však za určité napodobování nevěřících. Pokud je prsten zlatý, může ho nosit pouze žena. V islámu se muži nemají krášlit jako ženy a nošení zlata mají zakázáno. Vypráví se, že když prorok Mohamed viděl muže se zlatým prstenem, okamžitě mu ho stáhl z prstu a řekl: „A žhavý uhlík byste v ruce nosili?“ Snubní prstýnek by proto měl být jednoduchý kroužek ze stříbra.⁴⁵

3.1.3. Věno nebo *mahr*

Jedním z pilířů svatební smlouvy je také věno – *mahr*. Jedná se o právo nevěsty, aby dostala od ženicha věno. Není to nějaká cena za snoubenku. V Koránu se tomu říká „záruka přátelství“. Je to dar, který muž dává ženě na znamení své lásky a obdivu, zároveň je to závazek, že se o ni bude starat. Má to být rozumná částka, není přesně stanovená, záleží na dohodě partnerů. Při obřadu se oddávající ženicha ptá, jaký je mahr, co nebo kolik to je, a podrobně to zapisuje do svatební smlouvy. Věno se skládá ze dvou částí: tzv. *mukaddam*, tedy zálohu, dostane nevěsta při svatbě a doplatek – *muachchar* – pouze při rozvodu, k němuž však došlo toliko z popudu manžela, nebo v případě jeho úmrtí. Věno může být ve formě peněžní nebo v podobě daru. Cena obou částí *mahru* závisí jen na společenském postavení ženy. Pokud je nevzdělaná a jediné, oč se její rodiče snaží, je provdat ji, pak její společenská hodnota vysoká nebude. Proto bude suma *mahru* nízká, jeho větší část může být dokonce zahrnuta do zálohy v podobě zlata a doplatek bude tvořit jen symbolická suma. Pokud však je nevěsta vzdělaná a k tomu z vážené rodiny, výše hlavně doplatku – *muchcharu* – bude pěkně vysoká, řádově i ve statisících.

⁴⁵ Český týdeník „*Naše rodina*“, číslo 45, 2006

3.1.4. Polygamie

Nejznámější zvláštností v arabských muslimských manželstvích je právo muže oženit se s čtyřmi ženami.

„Bojíte-li se, že nebudete spravedliví k sirotkům. . . berte si za manželky ženy takové, které jsou vám příjemné, dvě, tři a čtyři; avšak bojíte-li se, že nebudete spravedliví, tedy si vezměte jen jednu nebo ty, jimiž vládne pravice vaše. A tak se nejlépe vyhnete odchýlení.“

Korán 4:3

Svobodný muž se může oženit až se čtyřmi ženami, otrok se dvěma. Oženit se je podle hadíthů záslušnější než zůstat svobodný. Polygamní sňatky jsou vázány podmínkou, že muž je schopen všechny své ženy přiměřeně svému stavu uživit a že se ke všem bude chovat stejně spravedlivě.⁴⁶

Mnohoženství není, jak se lidé domnívají na Západu, ani zdaleka způsob, jak si zpestřit život. Naopak. Jeho úkolem je řešit některé důležité a citlivé problémy manželského života, jako např. neplodnost či nemoc manželky. Polygamie je u mužů oblíbená take proto, že jim přináší prestiž a materiální výhody. Čím více manželek totiž muž má, tím více bude mít potomků. A ti v dospělosti podporují své rodiče. Mnohoženství zůstala spíš výsadou boháčů. A take ještě poměrně běžná v odlehlých vesnicích, kde jakoby se zastavil čas.⁴⁷

V moderní době byla v muslimských zemích možnost polygamie zákonem zrušena v Turecku za kemalistické revoluce (1926), v Tunisku po nezávislosti roku 1956 a také v Jižním Jemenu v období marxistického režimu, jež skončilo spojením se severní částí Jemenu (1990). Polygamie není povolena také v zemích s někdejšími komunistickými režimy ve Střední Asii a na Balkáně. Veřejnoprávně není uznávána také v evropských zemích, i když by jí přistěhovalecké muslimské komunity chtěly praktikovat. Po válce v Bosně (1992–1995), v níž zahynula řada mužů, se v této zemi ozvaly návrhy umožnit polygamii, ale neuspěly. Podobné tendence se objevují také v postsovětských republikách jako důsledek zoufalé demografické

⁴⁶ Kropáček, L.: *Duchovní cesty islámu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 127.

⁴⁷ Frouzová M, *Závoj a džíny / Ženy v islámském světě*, 2 vydání Vyšehrad, s. 112.

situace. Silný přebytek žen je zvláště v Tádžikistánu, postiženým důsledky občanské války. V Kyrgyzstánu byl zdokumentován značný počet „vícemanželek“.⁴⁸

V Maroku král Muhammad VI. zavádí mnohé demokratizační prvky, včetně podpory a ochrany žen a dětí. V rámci nich byl schválen nový zákon, podle něhož musí muž požádat svou první ženu o souhlas, pokud se chce oženit s jinou. Realita je však taková, že kdyby mu jeho první žena souhlas neudělila, je velká pravděpodobnost, že se s ní rozvede a příčinou rozvodu bude ona. Proto mu raději souhlas dá. Muž se potom dělí o všechny příjimy s oběma ženami, financuje i manželčiny příbuzné.⁴⁹

3.1.5. Uzavírání dočasných sňatků

Korán na základě sůry 4:24 dovoluje také uzavírání dočasných sňatků (*mut'a*). Sunnitské právo tuto kategorii nezná. Proti jejich skutečnému využívání se staví silné veřejné mínění, jednoznačně přející stabilní rodině s početným potomstvem.⁵⁰

Dočasný partnerský svazek existoval u židů, Peršanů i jiných národů a dostal se i do předislámské společnosti na Arabském poloostrově. Jakmile přišel Islám, tento dočasný svazek zakázal, a to už v Mekce. Verš, který to zakazuje, je v Koránu zmíněn rovnou dvakrát. Alláh říká v popisu věřících ve významu: „a kteří svá pohlaví chrání (tj. přede všemi), jedine před svými manželkami či otrokyněmi, za což nebudou pokáráni. Kdo však touží více než po tomto, pak to jsou přestupníci.“ (verše 5-7, súra 23 Věřící a verše 29-31, súra 70 Stupně). Jakýkoliv další styk než s manželkou nebo otrokyní je tedy zakázaný, ať už se tomu říká *zina* (cizoložství), *mut'a* (dočasné partnerství) nebo jakkoli jinak. Toto platilo už v Mekce, to znamená, že sahába dočasný partnerský svazek za doby Proroka nepraktikovali, jelikož to bylo zakázané. Když se muslimové přestěhovali do Medíny, verše, které byly v ní seslány, nezmínily ani jednou nějaký jiný typ partnerského svazku než trvalý manželský svazek a svazek s otrokyní, přičemž otrokyně není považována za manželku, protože nedědí. Společnost Proroka *mut'a* nikdy nepraktikovala. Byla povolena pouze tři dny v bitvě Chajbar a tři dny při dobytí Mekky, a v obou případech to ještě k tomu bylo mimo islámskou společnost.⁵¹

⁴⁸ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s. 123-124.

⁴⁹ Emíre Khidayer, *Život po arabsku*, mladá fronta 2012, s. 82

⁵⁰ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 128.

Ale v současné době existuje tak štiplavá věc jako dočasná manželství sloužící ke krátkodobému sexuálnímu potěšení. Uzavírat je smí šíité, ostatně sunnitští muslimové a kritici na Západě tomu často říkají pokrytecká zástěrka prostituce a promiskuity. Manželství *mut'a* mohou trvat třeba jedinou hodinu. A to hlavně v Íránu, Iráku nebo v Libanonu. Podle šíitské tradice je *mut'a* vyhrazená hlavně pro rozvedené ženy a vdovy. Teoreticky může takové manželství pro potěchu uzavřít i mladá dívka. Ovšem jen se souhlasem otce, což opravdu není příliš pravděpodobné. Pro uzavření trvalého manželství musí člověk splnit spoustu požadavků, mít peníze na věno, zařízené bydlení, chystat se na děti. *Mut'a* stačí uzavřít ústně a beze svědků, zato na přesně stanovenou dobu. Třeba jednu hodinu, třeba 50 let. V *mut'a* smí žena kdykoli odejít a také muž k ní nemá žádné povinnosti. Pokud se ale z takového manželství narodí dítě, je legální a otec ho musí živit.⁵²

3.1.6. Rozvod

Když islámské manželství, které je založeno na uvedených principech a vedeno uvedenými opatřeními, nesprávně funguje, pak se mu do cesty musely postavit opravdu závažné překážky, něco, co nelze vyřešit smírem. V takové situaci je možné dojít k rozvodu. Jde však o poslední, nouzové východisko a Prorok je líčí jako něco, co Bůh nejvíce nemá rád ze všech opatření, které jsou povolené. Než se však lidé k tomuto konečnému a zoufalému kroku rozhodnou, musí podniknout několik pokusů, a to v následujícím pořadí:

1. Manželé se musí pokusit urovnat své spory a vyřešit problémy sami mezi sebou.
2. Jestliže neuspějí, pak musí být vybráni dva smířčí, jeden za manžela a jeden za manželku, kteří mají za úkol dosáhnout smíru mezi nimi a urovnat spory.

Jestliže ani to nepomůže, pak je možné přistoupit k rozvodu.

Islámské právo nařizuje, aby při rozvodu obě strany s rozvodem souhlasily, a zajišťuje každému z manželů právo navrhnout rozvod. Neomezuje tedy právo navrhnout rozvod jen na manžela nebo na manželku. Oba mohou využít práva návrhu. Jestliže se jeden z nich necítí s

⁵¹ *Dočasný partnerský svazek MUT'A*, [online] Dostupný z WWW: <http://al-islam.cz/manzelstvi-a-rodina/docasny-partnersky-svazek-mut-a.html> poslední aktualizace 19 Zář 2012 10:43 [cit. 2014-03-10]

⁵² *Dočasná manželství jsou v muslimském světě běžná*, Dostupný z WWW: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/679054 poslední aktualizace 5. ledna 2010 v 6:0 [cit. 2014-03-29]

druhým šťastný, avšak partner rozvod odmítá, pak musí zasáhnout soud a pomoci danému manželů dosáhnout rozvodu. Povinností právníků je dohlédnout na zachování práv obou stran, a aby žádná z nich nebyla nijak poškozena.

Korán říká, že rozvod není v očích Boha dobrým činem (makrúh) a zatěžuje svědomí člověka. Po rozvodu následuje čekací doba - obvykle jde o tři až dvanáct měsíců - během níž je rozvedená žena plně zabezpečována bývalým manželem. Nemůže se před uplynutím tohoto období provdat za jiného muže. Čekací období je pro oba další možností k odpovědnějšímu zvážení jejich postojů a k definitivnímu rozhodnutí, zda budou žít trvale odděleně. Jestliže se během tohoto období rozhodnou žít opět společně, pak tak mohou učinit. Vlastně jsou k obnovení soužití vybízeni, protože oddělený život jim většinou pomůže vážit si více jeden druhého a mít se rádi. Po uplynutí čekacího období má rozvedená žena právo provdat se za jiného muže. Bývalí manželé už pak k sobě nemají žádné povinnosti.

Jestliže se rozvedená žena a její bývalý manžel rozhodnou žít opět společně, bude se jejich nové manželství považovat za úplně nové. Jestliže se jejich vztahy nezlepší, mohou se pak uchýlit opět k rozvodu, pak se opět mohou vzít, jestliže si to přejí. Jestliže však ani třetí manželství neuspěje, pak je možné přistoupit ke konečnému rozvodu.⁵³ Poté co se muž se ženou rozvede, může si ji znovu vzít, pokud se od té doby vdala za jiného muže a byla opět rozvedená. Jalmile se s ní rozvede podruhé, má zakázáno se s ní znovu oženit:

„Rozvod je možný dvakrát, potom lze podržet manželku podle správné zvyklosti nebo ji propustit v dobré vůli. Není vám dovoleno vzít nic z toho, co jste jí dali, leda že oba se obávají, že nedodržíte omezení Bohem daná. Jestliže se obávají, že nedodržíte omezení Bohem daná, tedy nebude pro žádného z obou vás hříchem, jestliže žena se vykoupe. Toto jsou omezení Bohem daná, nepřekračujte je! Ti, kdož překračují Boží omezení, ti jsou nespravedliví!“

Korán 2:229

“Jestliže zapudí muž ženu svou, není mu potom dovolena dříve, než byla vdána za jiného muže. A když tento se s ní rozvede, není pro žádného z obou hříchem, jestliže se k sobě vrátí, domnívají-li se, že budou dodržovat omezení Bohem daná. A toto jsou omezení Boží a On je činí jasnými pro lid vědoucí.“

Korán 2:230

⁵³ Hammudah 'Abd al-'Atí, *Zaostřeno na islám*, Islamská nadace v Praze, 2010, s. 180

Rozvod (*taláq*) je pro muže snadnější, pokud jde o metodu zapuzení, kdy manžel pouze vyslovuje zapuzovací formulí, je nutné, aby ji vyslovil třikrát, a to s časovým odstupem. Časový odstup má zajišťovat mužovo rozvážné jednání a předejít unáhlenému rozhodnutí v rozrušeném stavu. Zapuzovací výrok by pak měl vyslovit nejlépe před očitými svědky. Zapuzením muž ztrácí mahr, který ženě vyplatil, včetně šperků, které jej často jako součást svatební smlouvy doprovázejí.

Rozvedená žena povinna dodržet čekací lhůtu, než se může znovu provdat. Čekací lhůta, *cidda*, trvá po dobu tří měsíců. Je to z důvodu případného těhotenství. Předchází se tak potencionálnímu sporu mužů o otcovství dítěte. Po uplynutí tří měsíců je pár definitivně rozvedený a žena má možnost se opět provdat za jiného muže.⁵⁴

„A rozvedené ženy necht' samy čekají po tři periody a není jim dovoleno zatajovat to, co Bůh stvořil v lůnech jejich, věří-li v Boha a v den soudný. A je spravedlivější, jestliže manželé jejich si je vezmou nazpět v tomto stavu, pokud si přejí usmíření. A ony mají pro sebe stejné právo jako oni podle zvyklosti, nicméně muži jsou o stupeň výše - a Bůh je mocný, moudrý.“

Korán 2:228

Důvodů k rozvodu existuje podle šarícy dost. Soudce může zrušit manželství ze svého podnětu, zjistí-li nějaké překážky. Nebo na žádost některého z manželů či ženina walího. Za platný důvod k rozvodu se uznává žádost dospělé ženy, která byla provdána jako nezletilá. Za další důvody se považuje impotence, šílenství nebo některé odpor vzbuzující choroby muže, neschopnost uživit ženu nebo nedodržení některé podmínky svatební smlouvy. Muž za vhodných okolností může dát přednost soudnímu rozvodu před zapuzením, protože si tak ulehčí břemeno finančního vyrovnání.

Manželství také zanikne, jestliže muž pod přísahou tvrdí, že žena se dopustila nevěry a porodila dítě, které není jeho. Zatímco ona pod přísahou toto tvrzení popírá. Podle obecné zásady platí vždy přirozeně předpoklad, že otcem dítěte je matčin manžel.

Manželství se ruší také v případě, že některý z manželů odpadne od islámu, a za některých dalších okolností.⁵⁵

Právo na rozvod má teoreticky i žena. Důvody se uvádějí různé – napr. zlé zacházení s ní a s jejími dětmi, špatné zacházení ze strany clenu manželovy rodiny, hrubost. Důvodem muže být též delší nezduvodnená nepřítomnost manžela, dlouhodobé zanedbávání, stejně jako

⁵⁴ Kropáček, L.: *Duchovní cesty islámu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 128.

⁵⁵ Kropáček, L.: *Duchovní cesty islámu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 129.

impotence. Prorok sám povolil žene rozvod i za předpokladu, že už svého muže nemiluje. Když se chce žena dát rozvést, musí o to požádat místního soudce.⁵⁶

V současnosti není ve většině islámských zemí rozvod jednoduchou záležitostí. Sílí tendence k soudnímu projednávání rozvodu a některé staré způsoby zapuzení již neplatí. Muslimští apologeti rádi vyzdvihují skutečnost, že dnes je rozvodovost v muslimských zemích zřetelně nižší než v evropských společnostech. Poukazují tím na větší soudržnost muslimské široké rodiny a na oslabení rodinných svazků v západních společnostech a vidí v tom důkaz morálního důkazu síly islámu.⁵⁷

3.1.7. Děti v islámské rodině

Děti jsou důležitou součástí rodiny. Důležité je pro otce jako hlavy rodiny mít syna. Muslimská společnost hodnotí úspěšnost podle počtu chlapců. Syn je považován za významnějšího než dcera, protože je pokračovatelem rodu. Děti dodávají otci prestiž a sílu proti nepřátelům. Synové jsou zárukou další materiální prosperity rodiny, mají mravní povinnost dohlížet na situaci své rodiny, zajistit své rodiče ve stáří, podporovat mladší sourozence. Jestli žena porodí alespoň jednoho syna, má zajištěnou úctu a klid do dalších let – splnila to nejdůležitější a potřebné.

S dcerami se v rodinných plánech nepočítá, proto nejsou tak ceněny. Muslimská tradice však navrhuje mít v rodině také dceru s tím, že otec dcery má větší šanci přijít po smrti do ráje. Tím se mělo také zamezit zabíjení novorozeňat ženského pohlaví, které Muhammad důsledně zakazoval. Péče o děti a zodpovědnost za ně je rozdělena tak, že matka by se měla starat a zodpovídat za malé dítě a v období puberty přebírá za dítě zodpovědnost muž. Žena má jako matka právo péče o děti až do 7–9 let u chlapců a do puberty u dívek. V případě, že žena živí dítě svého bývalého manžela, musí tento na obživu dítěte přispívat. Dítě však častěji připadá po rozvodu otci.

V typické islámské velkorodině je výchova dítěte nejen úlohou matky, ale i tchýně, která smí do výchovy dětí svého syna zasahovat. Vztah mezi matkou a snachou má zvláštní povahu a pevně stanovená pravidla. Matka je ženou, kterou by měl syn upřímně obdivovat a

⁵⁶ *Rodina v islámské tradici* (Článek), Autor: Markéta Dvořáková, Číslo/Ročník/Rok: 3–4/V/2008 - Autumn 2008 – monothematic issue on Family ISSN 1214-8725

⁵⁷ Kropáček, L.: *Duchovní cesty islámu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 131.

zahrnovat ji větší pozorností než svou manželku. Mužova matka má právo zasahovat do vztahu syna a snachy, vstupovat do jejich soukromí, hovořit do života páru a disponovat pracovní silou své snachy. Toto bývá zdrojem velkých problémů a nepochopení v případě evropských dívek, které se provdají do islámské rodiny. Podle mravního kodexu má matka právo vyžadovat od syna povinnou pozornost a od snachy pokoru. Téměř se nestává, že by muž žil v rodině své manželky. Žena zpravidla muže následuje a přizpůsobuje se rodině manžela.

O dítě se tedy v islámské rodině musí starat nejen matka, ale i babička a sestry manžela a manželek jeho bratrů. O výchovu dětí se zajímá také mužská část rodiny. Ve venkovských velkorodinách jsou děti vychovávány v domácnosti pohromadě, organizace rodinného života a výchova se většinou řídí představami matky synů. Zázemí dětí v islámských zemích je modelováno ekonomickými a sociálními poměry.

Výchova dětí se má odvíjet v duchu islámu, základními průvodci jsou Korán a hadíthy. Děti by měly ctít své rodiče a ve stáří by o ně měly pečovat, k čemuž jsou vyzývány i Koránem.

„Sklon k nim oběma z milosrdenství křídla pokory a řekni: „Pane můj, smiluj se nad nimi oběma, tak jako oni mě vychovali, když jsem byl malý!“

Korán 17:24

Mnohé stránky klasického pojetí rodiny přežívají v islámských společnostech dodnes. Ve venkovských zemědělských oblastech přetrvává názor, že dcery mají být vychovávány přísněji než chlapci a to z několika důvodů. Jsou fyzicky přitažlivé a tím jsou zdrojem nebezpečí pro celou rodinu, mají nižší stupeň intelektu a potřebují správné vedení. Dívky by měly být pokud možno provdány co nejdříve, partnery vybírají otcové a strýcové. V městských populacích se vazby na velkorodinu postupně přetrhávají a vznikají individuální rodiny, ve kterých se hodnoty klasické rodinné etiky mění. V liberálnějším prostoru muslimského světa se proměňují dosavadní rodinné představy v rodinný život moderního typu. Také se zde mnohem méně klade důraz na nutnost mít syna a vytváří se určitý prostor pro uplatnění vlastních představ mladých žen.

Adopce dítěte nemá žádný právoplatný efekt v islámském právu šarí‘a. Přijetí dítěte je chvályhodným skutkem, ale i když je v určité zemi z legálního hlediska platné, podle šarí‘y nemá žádné důsledky.

„Nazývejte adoptivní děti své podle otců jejich, neboť to spravedlivější je před Bohem. A neznáte-li jejich otce, pak jsou to vaši bratři v náboženství a vaši bližní. A není pro vás hříchem to, co učiníte omylem, nýbrž jen to, co srdce vaše zamýšlela a Bůh je odpouštějící, slitovný.“

Korán 33:4

Dítě si ponechává jméno po vlastním otci. Adoptivní syn se může oženit s dcerou adoptivních rodičů, protože není jeho skutečná sestra. Adopter nevytváří nový legální vztah, který neexistoval předtím.⁵⁸

Významným a přitom až do nedávna dost málo zkoumaným tématem genderových vztahů je otázka státní příslušnosti dětí, jestliže rodiče pocházejí z různých zemí. Jak ukázal sborník odborných analýz, které soustředila jeho editorka Suad Joseph, ve všech zemích na Blízkém a Středním východě je státní příslušnost dětí vždy určována podle otce. Matka nemá šanci na přenesení své příslušnosti na děti, a to ani tehdy, jestliže manžel zemře a ona o děti pečuje sama jako vdova.⁵⁹

3.1.8. Finanční zabezpečení a dědické právo

Dědické právo se opírá o podrobné pokyny *Koránu* (4:7-12). Vycházejí sice ze staroarabských zvyklostí, ale pozměňují je tím, že přiznávají právo ženám také dědit.⁶⁰ Ženy dědí méně, ale získají svůj podíl pro investice a zabezpečení bez povinnosti utrácet cokoli z toho dokonce i na svoji vlastní obživu (jídlo, oblečení, ubytování, léky atd).⁶¹ V případě úmrtí jednoho z manželů se rozdělují dědické podíly podle šari'atského dědického práva. Systém je to dost složitý, podíl ovdovělé ženy závisí výrazně na tom, zda žena má syny. Obecně platí, že dědické podíly děvčat představují vždy polovinu nároku jejich bratrů. Muslimští apologeti to vysvětlují tím, že muž bude více potřebovat peněžní prostředky než ženy ze stejné dědické kategorie.⁶²

⁵⁸ *Rodina v islámské tradici* (Článek), Autor: Markéta Dvořáková, Číslo/Ročník/Rok: 3–4/V/2008 - Autumn 2008 – monothematic issue on Family ISSN 1214-8725

⁵⁹ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s. 126.

⁶⁰ Kropáček, L.: *Duchovní cesty islámu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 132

⁶¹ *Žena v islámu*, [online], Dostupný z WWW: <http://www.muslimka.estranky.cz/clanky/prava-zen/zena-v-islamu.html>, poslední aktualizace 17. 6. 2009 [cit. 2014-03-17]

⁶² Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s.125.

Islám nařídil právo, kterého byla žena zbavena před islámem a po něm (až do 20.století), právo na nezávislé vlastnictví. Islámské právo uznává plné právo žen na vlastnictví před sňatkem i po něm. Mohou nakupovat, prodávat nebo pronajímat část nebo celý svůj majetek, jak si přejí. Z tohoto důvodu si muslimské ženy mohou ponechat (a tradičně ponechávají) svá dívčí jména po sňatku jako náznak svých práv nezávislého vlastnictví coby legální entity. Finanční zabezpečení žen je zajištěno. Jsou jim připsány manželské dary bez omezení a možnost uchovávat současné a budoucí majetky a příjmy pro vlastní zabezpečení, i po sňatku. Od žádné vdané ženy se nepožaduje, aby utrácela jakoukoli část svého majetku nebo příjmu na domácnost. Ženě je připsána také plná finanční podpora v průběhu manželství a "čekacího období" (iddah) v případě rozvodu nebo ovdovění. Někteří juristé požadují dodatečně roční podporu pro rozvedené a vdovy (nebo než se provdají, pokud se tak stane než uplyne rok). Ženě, která otěhotní v manželství je připsána výživa dítěte otcem. Obecně je muslimské ženě zaručena podpora ve všech fázích života, jako dceři, manželce, matce nebo sestře.⁶³

⁶³ *Žena v islámu*, [online], Dostupný z WWW: <http://www.muslimka.estranky.cz/clanky/prava-zen/zena-v-islamu.html>, poslední aktualizace 17. 6. 2009 [cit. 2014-03-17]

4. SOUČASNÉ POSTAVENÍ ŽEN

4.1. Současné postavení žen ve státu Izrael

Dnešní judaismus lze při určitém zjednodušení rozdělit do tří hlavních směrů, z nichž každý má jiný vztah k poslání ženy. Začnu své pojednání ortodoxními židami, oni nejpřísněji lpí na tradičním učení talmudu.

Ortodoxní muži a ženy mají podle židovského práva oddělená a velmi jasně definovaná práva a povinnosti. Ortodoxie vyžaduje, aby muži zachovávali a provozovali židovskou tradici prostřednictvím společných pobožností v rámci komunity a denních modliteb v určené časy, a zejména prostřednictvím náboženského studia.⁶⁴

Jejich život je řízen striktně podle svatých knih a výkladu rabínů. Ortodoxní židé dodržují všechny svátky, tradice i přikázání, mnohdy až ad absurdum.

U této skupiny obyvatel Izraele panuje tradicionalistický vztah k ženskému pohlaví. Dívky se vdávají v mladším věku, starají se o domácnost, nestudují na univerzitách a poslouchají muže. Lze je spatřit, jak chodí i několik kroků za ním. Rovněž jim nesmí být vidět jejich pravé vlasy, nosí paruky.⁶⁵

Reformní judaismus, též zvaný progresivní nebo liberální, stojí v zřetelném protikladu k ortodoxnímu judaismu. Reformní judaismus vznikl v polovině 19. století. *Reformní* judaismus odmítá autoritu talmudu i základní judaistickou myšlenku, že Bůh sešle Mesiáše, aby žide dovedl zpět do zaslíbené země. Spíše než plnění rabínských zákonů se zaměřuje na význam vytváření osobního etického standartu. Potřebu rovných a integrovaných rolí žen a mužů rozpoznal reformní judaismus už v r. 1845 a na prelomu 19. a 20. století už učinil významné kroky na cestě k tomuto cíli. *Mehica* (oddělené sezení) bylo zrušeno, ženám bylo povoleno zpívat ve sborech synagog, začaly být započítávány do *minjanu*, dívky byly zahrnuty do náboženských vzdělávacích programů a konfirmovány společně s chlapci a z knihy modliteb byly vyňaty mnohé z očividně sexistických modliteb včetně každodenního díkyvzdání, v němž muži děkují Bohu, že je neučinil ženami. Reformní hnutí také zavedlo mnohé sociální služby a ustavilo vzdělávací organizace, v nichž ženy a muži pracovali společně. Ženy byly dokonce přijímány i do rabínského semináře, ovšem když se v r. 1922

⁶⁴ Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, *Ženy, muži a společnost*, nakladatelství Karolinum, Praha 2005 s. 429-434

⁶⁵ Josef Kraus, *Jak se žije ženám v Izraeli?*, [online] Dostupný z WWW: <http://zeny.e15.cz/clanek/sex-a-vztahy/jak-se-zije-zenam-v-izraeli-> [cit. 2014-03-22]

žena poprvé pokoušela stát se reformní rabínkou, autority ji tvrdě odmítly. Rabínské vysvěcení reformní judaismus ženám umožnil teprve v r. 1972. Dnes je ve Spojených státech více než sto rabínek.

Charakteristickým znakem reformního judaismu je jeho důraz na genderovou rovnost.⁶⁶

Reformní judaismus zdůrazňuje etiku, spravedlnost, rovnoprávnost, snášenlivost, univerzální humanismus a sociální angažovanost a pokládají se za pokračování tisíciletých židovských tradic demokracie, spravedlnosti, pravdivosti, tolerance, odporu k totalitě, názorové plurality jako základního prvku potřebného k neustále novému objevování pravdy, práva beztestně se mýlit a povinnosti ctít bližního jako stvoření Boží, se všemi jeho odlišnostmi.⁶⁷

V prostředí amerického reformního judaismu se v sedmdesátých letech 20. století objevila výrazná skupina židovských feministek, které navázaly na starší osobnosti ženského hnutí v rámci judaismu a během několika let doslova přebudovaly židovské zvyklosti a proměnily myšlení celé společnosti.⁶⁸

Třetí židovský směr, *konzervativní* judaismus, se cíleně ustavila jako rozvázná alternativa střenění cesty mezi ortodoxií a reformním judaismem. *Konzervativní* judaismus vznikl ve Spojených státech v osmdesátých letech 19. století, ale členstvo získal až ve dvacátých a třicátých letech 20. století, neboť oslovil evropské židovské emigranty, kteří se „amerikanizovali“ a přáli si „modernizovat“ svou bohoslužbu, ale nechtěli se vzdát všech svých náboženských tradic. Je tedy pochopitelné, že konzervativní judaismus směřoval k rovnosti mezi pohlavími pomaleji než reformismus. Zpočátku *konzervativní* judaismus povoloval ženám a mužům sedět během bohoslužby společně a podporoval ženy, aby se účastnily náboženského vzdělávání dětí, péče o synagogu a o její údržbu.⁶⁹

Nyní mohou ženy v *konzervativním* judaismu veřejně předčítat z Tóry, jsou počítány do *minjanu*, mohou sloužit jako kantorky, tedy vést bohoslužbu, mohou sloužit jako rabínky a mohou nosit *talit* a *tfilin*, modlitební šál a řemínky. Nadále však v náboženské praxi přetrvává několik starších zvyklostí, například příslušnost k judaismu je odvozována matrilineárně, tedy po židovské matce. To bývá problémem těch věřících, kteří mají pouze židovského otce a kteří, chtějí-li participovat na plnohodnotném náboženském životě, musí vykonat *giur*, oficiální konverzi. Svědectví ženy u židovského soudu má dosud omezenou platnost. Také

⁶⁶ Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, *Ženy, muži a společnost*, nakladatelství karolinum, Praha 2005 s 429-434

⁶⁷ REFORMNÍ JUDAISMUS Z textů britských a amerických reformních rabínů přeložili a sestavili členové Židovské liberální unie v ČR

⁶⁸ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s 61-63

⁶⁹ Claire M. Renzetti, Daniel J. Curran, *Ženy, muži a společnost*, nakladatelství karolinum, Praha 2005, s. 434-435

vykoupení prvorozené dcery jako protějšek obřadu vykoupení prvorozeného syna se neujalo. Většina těchto zábran však má víceméně symbolickou povahu a je pokládána za teoretický problém.⁷⁰

Základním problémem při charakterizování ženské role v izraelské společnosti je skutečnost, že země je de facto rozdělena na židovsko-křesťanskou část a část muslimskou. Zatímco židovské a křesťanské ženy si ve většině dopřávají výdobytků moderní společnosti, značná část těch muslimských bývá podrobována islámskému právu šari'a, tradičním zvyklostem i rozdělení společenských rolí.

Rovněž existují obrovské rozdíly mezi městskými a venkovskými oblastmi, které jsou samozřejmě jen násobeny různou vírou. Mladá Židovka v kosmopolitním Tel Avivu má úplně jinou pozici, možnosti i dispozice než muslimka žijící v malé vesničce v chudobou zpustošeném pásmu Gazy.

Často diskutovaným tématem ohledně života žen v Izraeli je jejich povinnost sloužit v armádě. Povinná vojenská služba se vztahuje i na ženy. Ve věku osmnácti let nastupují muži a ženy do armády. Chlapci na tři roky, dívky na dvacet měsíců. Žena ovšem nemusí nastoupit na vojnu, pokud se provdala či otěhotněla a zakládá tak rodinu.⁷¹

Co se týče rodinného práva v současné době dle zákona o sňatku a rozvodu z roku 1953 stále platí, že „*záležitosti ve věcech sňatků a rozvodů Židů, kteří jsou izraelskými občany, budou ve výlučné pravomoci ortodoxních rabínských soudců*“ a že „*sňatky a rozvody Židů budou v Izraeli prováděny v souladu s židovským náboženským právem*“. Z tohoto zákona, který se udržuje, vyplývá, že v Izraeli neexistuje civilní sňatek. Uzavřít manželství může Žid pouze prostřednictvím ortodoxní náboženské pravomoci. Reformní rabíni, nerespektování konzervativními rabíny, nemají právo na území Izraele oddávat. Izraelské právo dále neumožňuje sňatek mezi dvěma příslušníky odlišného náboženství. Židovské ženě je zakázáno vzít si Kohéna, pokud nebyla obrácena na víru do tří let svého věku (ministerstvo pro náboženské záležitosti vede „černou listinu“ osob, které nemohou být sezdány). V rozvodovém řízení je možné pozorovat i v dnešní době nerovnoprávné postavení žen. Židovská žena se může nechat rozvést jen se svolením svého muže. V případě, že muž

⁷⁰ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s 61-63

⁷¹ Josef Kraus, *Jak se žije ženám v Izraeli?*, [online] Dostupný z WWW: <http://zeny.e15.cz/clanek/sex-a-vztahy/jak-se-zije-zenam-v-izraeli-> [cit. 2014-04-10]

odmítne, má žena šanci ještě zažádat o rozvod u Nejvyššího soudu, nicméně v tomto případě už žena nesmí na území Izraele vstoupit do dalšího náboženského svazku.⁷²

4.2. Postavení žen v dnešním muslimském světě

Při výkladu toho, jaké má být postavení ženy v islámu, si také musíme položit otázku: Dostává se muslimkám v dnešním muslimském světě takového vznešeného zacházení, jaké jim zaručuje islám? Odpověď bohužel zní: Ne. V dnešním muslimském světě existuje široké spektrum přístupů k ženám. Tyto přístupy se liší společnost od společnosti a v rámci každé jednotlivé společnosti.

Na jedné straně, společnosti, které mají konzervativnější směr a více orientovaný na tradici, jednají se ženami podle zvyků a tradic zděděných po svých předcích. Tyto tradice obvykle upírají ženám mnohá práva, která jim dal islám. Kromě toho je se ženami jednáno podle standardů, které se velmi liší od standardů uplatňovaných vůči mužům. Tato diskriminace proniká do života jakékoli ženy: při narození je uvítána s menší radostí než chlapec, je méně pravděpodobné, že půjde do školy, může jí být odepřen podíl na rodinném dědictví, je pod neustálým dohledem, aby se nechovala nemravně, zatímco nemravné činy jejího bratra jsou tolerovány, může být dokonce zabita za to, co mužští členové její rodiny obvykle dělají a chlubit se tím, má velmi malé slovo v rodinných záležitostech nebo zájmech komunity, nemusí mít úplnou kontrolu nad svým majetkem a svatebními dary, nakonec jako matka by dala přednost rodit chlapce, aby dosáhla vyššího postavení ve své komunitě.

Na druhé straně jsou muslimské společnosti (nebo určité třídy v rámci některých společností), kterých se zmocnila západní kultura a způsob života.⁷³ Postavení ženy závisí na tom, odkud pochází. Jestli z velkého města nebo naopak z venkova, zda z pokrokové, či naopak konzervativní islámské země. Záleží také na tom, jestli je její rodina bohatá nebo chudá, tradiční nebo moderní a rodiče vzdělaní nebo naopak negramotní.⁷⁴

⁷² *Starý zákon a ženy*, [online] Dostupný z WWW: <http://www.osud.biz/12-12-2011/427/stary-zakon-zeny> [cit. 2014-04-10]

⁷³ ŠARÍF 'ABD AL-'AZÍM, *Postavení žen v dnešním muslimském světě* [online] Dostupný z WWW: <http://www.al-islam.cz/zena-v-islamu/postaveni-zen-v-dnesnim-muslimskem-svete.html> poslední aktualizace 19 Zář 2012 13:22 [cit. 2014-04-10]

⁷⁴ Frouzová M, *Závoj a džíny / Ženy v islámském světě*, 2 vydání Vyšehrad, s. 13

4.2.1. Vzdělávání

V minulých letech bylo ve státech severní Afriky a Blízkého východu zvykem, že rodiče neposílali své dcery ani do škol. Všechno, co se dívky pro vedení domácnosti měly naučit, se nejlépe naučily doma. Posílat je do školy se nevyplatilo, byly to vyhozené peníze. Jakmile dcera dospěla, provdali ji a ona odešla do domu svého manžela. Odtud také přichází přísloví „vychovávat dceru je jako obdělávat cizí pole“. Vše, co se do ní investovalo, připadne té druhé rodině. Ještě před padesáti lety bylo v islámských zemích přes devadesát procent žen negramotných.

U chlapců tomu bylo jinak, dávat peníze na jejich vzdělání se vyplatilo. Islám ukládá dětem starat se v dospělosti o své staré rodiče. Ti jsou na to v systému, kde téměř neexistuje sociální pojištění, také odkázaní. Jenže kvůli tomu, že dívky po svatbě odcházely a někdy stále ještě odcházejí do domu svého manžela, spočívala vždy hlavní odpovědnost za důstojné stáří rodičů na synech. To rodiče věděli, a tak jim platili školy, protože čím lepší vzdělání, tím větší naděje na dobré místo a vyšší plat, tedy i na zaopatřené stáří.

Ve snaze vydobýt si rovnocenné postavení a více svobody se dívky vrhly na vzdělání. Zatímco v roce 1960 chodilo v arabských státech severní Afriky a Blízkého východu do základní školy v průměru jen 27,9% všech dívek, v roce 1975 už to bylo 46%. Díky tomu také mezi ženami vzrostla gramotnost. Díky vzdělávání se ženy v islámských zemích dostaly také na trh práce. Ale i v této oblasti platí pro ženy jiná kritéria a těžší podmínky. Začíná to už tím, že ještě stále nemají ke vzdělání přístup všechny dívky. Když mají rodiny hodně dětí a málo peněz, pošlou do školy pořád ještě spíš chlapce než dívku. U žen se totiž předpokládá, že skončí v domácnosti.⁷⁵

I když se negramotnost týká všech arabských zemí, nejvíc postiženy jsou Egypt, Súdán, Alžírsko a Maroko. Irák, který byl v sedmdesátých letech 20. století pýchou Arabů a dlouhodobě jednou z nejvzdělanějších zemí regionů, dnes, po třiceti letech válek, v tomto ohledu zaostává. Statistiky OSN vyčístily, že momentálně je negramotná čtvrtina iráckých žen a 11% mužů. V Emirátech je tendence dávat děti do soukromých škol, protože ve státních se vyučuje pouze arabsky. Když chce někdo získat práci v této zemi, musí vědet, že bez angličtiny ho nikde nevezmou. Mnoho arabských studentů absolvuje univerzitní studium

⁷⁵ FROUZOVÁ, Magdaléna (ed.). *Závoj a džíny. Ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 2. vydání, s.20

v zahraničí. Nejoblíbenější jsou univerzity v Anglii a ve Spojených státech, pak následuje Evropa.

4.2.2. Zaměstnání

Chodit do práce není bez problémů, ženy stále musí bojovat se spoustou překážek, hlavně s předsudky společnosti. Na pracující ženu se mnozí dívají jako na „poběhlici“, která jen hledá záminku, jak se dostat z domu a seznamovat se s cizími muži. Podle jiných je zaměstnaná žena chuděra, která se provdala za neschopného muže, jenž neživí rodinu, a ona proto musí vypomáhat s rozpočtem. To je také důvod, proč ne všechny vystudované dívky vstoupí na trh práce. Dokonce i manžel může své ženě zakázat chodit do práce, když usoudí, že by vedle ní vypadal jako „bačkora“.

Ovšem neměli bychom podléhat dojmu, že muslimky touží chodit do práce a jejich manželé, pomluvy sousedů a pevné tradice jim v tom brání. Mnoho žen totiž po zaměstnání nijak netouží. Mnoho žen dokonce ani nijak zvlášť netouží po tom vycházet z domu. Veškeré nákupy a venkovní špinavou práci obstarají muži.⁷⁶

4.2.3. Zahalování

Otázka zahalování ženské tváře patří dnes k citlivým otázkám. Citlivým i pro samotné Araby, respektive Arabky, a to z toho důvodu, že výkladů islámu pramenících z Koránu, sunny a hadítů (soubory skutků a činu Muhammada) je nesčetně mnoho v závislosti na výkladu individuálních kazatelů nebo profesionálních vykladačů – exegetů.

Základní pravidla pro oblékání muslimských žen jsou napsána v Koránu.

Ve verši 24,31 Koránu je psáno:

„A řekni věřícím ženám, aby cudně klopily zrak a střežily svá pohlaví a nedávaly na odiv své ozdoby kromě těch, jež jsou viditelné. A nechť spustí závoje své na řadra svá. A nechť ukazují své ozdoby jedině svým manželům nebo otcům nebo tchánům nebo bratrům nebo synům svých

⁷⁶ FROUZOVÁ, Magdaléna (ed.). *Závoj a džíny. Ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 2. vydání, s.21

bratří či sester anebo jejich ženám anebo těm, jimž vládne jejich pravice, nebo služebníkům, kteří nemají chťiče, anebo chlapcům, kteří nemají pojem o nahotě žen. A nechť nedupou nohama, aby lidé nepostřehli ozdoby, které skrývají. A konejte všichni pokání před ALLÁHEM, ó věřící, snad budete blaženi!"

V oblékání muži mohou, pokud jim to vyhovuje, nosit evropskou módu podle libosti, od žen se žádá cudný oděv, nejlépe podle islámské tradice. Tedy dlouhé volné šaty, pokud možno kabát a hlavně šál přes vlasy.

V některých zemích jako třeba Saúdská Arábie nebo Írán prikazuje zahalení zákon. V jiných, například v Egyptě nebo Sýrii, se dívky zhalují dobrovolně.⁷⁷ Nošení závoje bylo po dlouhou dobu hojně rozšířené v celém Středomoří. Korán pojímá tuto záležitost následovně:

"Proroku, řekni manželkám svým, dcerám svým i věřícím ženám, aby přitahovaly k sobě své závoje! A toto bude nejvhodnější k tomu, aby byly poznány a nebyly uráženy. A ALLÁH je odpouštějící, slitovný."

Korán (33,59)

Hidžáb, neboli závoj přes obličej, si dnes spojujeme především s islámem – a považujeme ho v Evropě za něco barbarského. Ale tento zvyk v Evropě existoval, dodnes se z těch dob zachoval zvyk závoje u nevěst.

Závoj představoval symbol toho, že se jedná o počestnou a poctivou ženu. Jedna z vůbec prvních zmínek o závojích, asyrský právní text ze 13. století př. n.l., například zakazuje, aby prostitutky nosily závoje. Také kolébka evropské civilizace, Athény, znala závoje. Respektované ženy musely v tomto městě chodit na veřejnost zahalené, jinak budily pohoršení a podezření z toho, že se živí nějakou podezřelou činností. Bez závoje chodily často prostitutky, proto se žena bez závoje v antice často s nevěstkou zaměňovala.

Zahalování žen není čisté islámský výmysl – kořeny má v judeo-křesťanské tradici, zahalování existovala i mezi starověkými židovskými kmeny. Americký historik Will Durand v prvním svazku History of Civilization tvrdí, že nezahalené židovské ženy byly přísně trestány. Například tím, že manžel se s takovou ženou mohl rozvést, aniž by od něj získala jakýkoliv důchod. Stejný historik píše, že u židovských kmenů byla ve starověku zahalovací praxe mnohem represivnější než u dnešního islámu. Na islámskou obec doléhaly společenské

⁷⁷ FROUZOVÁ, Magdaléna (ed.). *Závoj a džíny. Ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 2. vydání, s. 19

vlivy ze syrsko-palestinské oblasti a později, v rámci expanse islámu, i z podrobených zemí jako z Persie nebo Byzance. Tam se zahalovaly dobrovolně především bohaté a vlivné ženy, manželky obchodníků a šlechticů. Závoj byl symbolem bohatství – chudé ženy totiž musely pracovat a při tom odhalovaly těla. Zahaleným tělem ženy dokazovaly, že mají na to, aby nepracovaly. Obecně se zahalování jako fenomén objevovalo spíše ve městech, lidé na vesnicích o něm ani nevěděli. Příliš nevalil ani samotným ženám; zahalené chodily jenom ven, doma mohly nosit, co chtěly. A protože ty bohaté neměly vlastně ani důvod ven chodit, o nic reálně nepřicházely.

Různé islámské společnosti, státy a náboženské podskupiny však používají různé stupně zakrytí. Tak často používaným slovem *hidžáb* se nazývá spíše onen cudný styl oblékání, než konkrétní styl oblečení.

Před 40 roky nosilo závoje jen několik procent muslimek. Tato tradice se považovala bezmála za archaickou. Stačilo jen pár desetiletí a *hidžáb* se stal symbolem toho „být správnou muslimkou“. ⁷⁸

Existuje několik typů zahalení, přičemž v každé zemi chápou úroveň zahalení či její označení různě. Zažité označení pro závoj přes tvář je *niqáb* nebo *chimár*, úplnému zahalení se říká *burka*. *Hidžáb* pak je nečastěji vnímán jako zahalení pouze vlasů a krku. *Abaya* je dlouhá tunika, která zakrývá celé tělo. ⁷⁹

Například, v Saúdské Arábii začátek menstruace znamená, že je načas vybrat si první závoj a abáju, a to s největší péčí. Dokonce i muslimové z Indie a Pákistánu, majitelé obchodů, sledují bez rozpaků a s úctou, kdy se dívka stane ženou. I když jedinou barvou pro závoj je černá, existuje velký výběr tkanin podle lehkosti a kvality materiálu. Závoj může být z tenké látky, takže umožní světu matný pohled na zakázaný obličej. Ale středně silný materiál je praktičtější. Pro ženy, které mají potřebu vyjádřit svou osobnost a smysl pro módu, existuje způsob – spousta obchodníků prodává šátky a závoje zdobené klenoty a výšivky. ⁸⁰ Muslimky, které si mohou dovolit, nosí pod čádory luxusní spodní prádlo, velké výstřihy, bokové kalhoty a tenisky, šperky a klenoty.

⁷⁸ článek „Dějiny zahalování. Proč nádherné muslimky skrývají tváře?“, Dostupný z WWW: <http://www.national-geographic.cz/detail/dejiny-zahalovani-proc-nadherne-muslimky-skryvaji-tvare-3346/> [cit. 2014-03-28].

⁷⁹ článek „Ženy a jejich postavení v islámu“ Dostupný z WWW: <http://www.islaminfo.estranky.cz/clanky/spolecnost/zeny-a-jejich-postaveni-v-islamu.html> poslední aktualizace 18. 10. 2010, [cit. 2014-03-28].

⁸⁰ Jean Sassonová. *Princezna Sultana život pod závojem* Praha, 2010, s. 64

4.2.4. Ženská obřízka

Tématem, které v poslední době znovu rozvířilo zájem přímo v islámských právních kruzích, je ženská obřízka. Tento zvyk je předislámský a je spíš záležitostí tradice a prostředí. Lidé většinou vnímají ho jako náboženský zvyk

V Koránu ani v sunně se o něm nikde nehovoří. Dnes proti ženské obřízce vystupují významní představitelé islámu, například šejch al-Azharu Muhammad Sajjid Tantáwí. Někteří místní islámští právníci však trvají na prospěšnosti obřízky, protože tlumí sexuální apetenci ženy a tím ji činí poddajnější vůli manžela. Nemálo arabských intelektuálů, které byly této barbarské mrzačící operaci podrobeny, vzpomínají na zákrok jako na traumatizující zážitek, který je poznamenal na celý život. Značný vřel mezi ženami, které se o této kliteridektomii rozepisují, si získala zvláště egyptská lékařka Nawál as-Sa^cdáwí.⁸¹

Provádí se především v afrických zemích. Je běžná od Senegalu v západní Africe po Somálsko na východním pobřeží, stejně tak jako od Egypta na severu po Tanzanii na jihu. V těchto oblastech se odhaduje, že tento zákrok podstoupilo více než 95 % všech žen. Je také praktikována některými skupinami na Arabském poloostrově, zejména v Jemenu (20 %). Ve většině muslimských zemí (kromě některých v subsaharské Africe) se tento zákrok nepraktikuje. Obřízka je vykonávána také na Blízkém východě, ačkoliv je to více drženo v tajnosti, na rozdíl od některých částí Afriky, kde je prováděna relativně otevřeně. Tyto praktiky se částečně vyskytují také v severní Saúdské Arábii, severním Jordánsku a Iráku. Existují nepřímé důkazy, které předpokládají provádění obřízky v Sýrii, západním Iránu a mezi beduíny v Izraeli. Také v Ománu několik málo komunit stále praktikuje ženskou obřízku, přesto odborníci věří, že počet obřezaných dívek je nízký a dále klesá každým rokem. Ve Spojených arabských emirátech a také v Saudské Arábii je praktikována zejména mezi dělníky z východní Afriky nebo údolí Nilu.

Ženská obřízka nemá pro ženy a dívky žádné zdravotní přínosy. Mezi okamžité důsledky patří těžké krvácení a problémy s močením, později se mohou vyvinout cysty, infekce, neplodnost. Zvyšuje se také pravděpodobnost komplikací při porodu a rizika, že se dítě narodí mrtvé.

⁸¹ Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008, s. 127.

Panuje mezinárodní shoda, že ženská obřízka je porušením lidských práv včetně práv žen a dívek, že je odrazem hluboce zakořeněné nerovnosti mezi pohlavími a že je formou diskriminace žen. Téměř vždy se provádí na dětech, čímž se porušují práva dětí. Zárok je také porušením práva na zdraví, bezpečí a osobní integritu, práva nebýt mučen a podroben nelidskému nebo ponižujícímu zacházení a v případě fatálních následků zákroku také práva na život.⁸²

4.2.5. Tresty podle práva šaría a násilí na ženách

Šaría je systém islámského náboženského práva pochází ze 7. století a vychází především z Koránu a učení proroka Mohameda. Přesně stanovuje, jak se mají věřící chovat a dokáže obsáhnout prakticky všechny stránky běžného života - od politiky přes obchod až po rodinu, sexualitu či osobní hygienu.

Jeho výklady jsou různé, od benevolentních až po velmi radikální. V některých zemích nesmí ženy vyjít z domu bez doprovodu manžela, bratra nebo otce. Jinde mohou na ulici jen přísně zahalené, od 13 let nesmí chodit do škol. Muži mají předepsaný povinný plnovous a tradiční oblečení. Televize, stejně jako západní hudba se považuje za nástroj satana a je zakázaná.

Tvrdé jsou i tresty za porušení islámského práva. Žena přistižená při manželské nevěře může být ukamenována, a to před očima celé své rodiny včetně malých dětí. Za krádež hrozí useknutí ruky nebo jiné části těla, za požití alkoholu se veřejně bičuje.

Šaría se někdy kombinuje nebo omylem zaměňuje s tradičním kmenovým a rodinným právem. Některé případy jsou šokující.

V Jordánsku otec zavraždil svou šestnáctiletou dceru, která měla nemanželský poměr. Podle soudu to udělal pro čest rodiny, dostal za to šest měsíců vězení.

V Íránu mladý muž vchrstl devatenáctileté teheránské studentce do obličeje kyselinu sírovou, protože ho nechtěla za muže. Soud ho odsoudil ke stejnému utrpení, i on má přijít o zrak kyselinou sírovou.

⁸² Wikipedie, otevřená encyklopedie: Ženská obřízka (online), datum poslední revize 20. 04. 2014. Dostupný z WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ženská_obřízka

Většina muslimských zemí má sekularizovanou ústavu i právní systém a podobné excesy zakazuje. Ale ne všechny. Právo šaría platí v některých svazových státech Nigérie, vycházejí z něj soudy v Saúdské Arábii a Íránu. Návrat k tomuto právu ohlásilo Somálsko a šaría se vrací i do údolí Svát v Pákistánu.

Afghánistán se sice po svržení Talibanu⁸³ práva šaría zřekl, ale na mnoha místech země neoficiálně platí a prezident Karzái podepsal zákon, který umožňuje manželské znásilnění. Pod mezinárodním tlakem pak jeho vláda účinnost zákona zrušila.⁸⁴

Pojem "násilí na ženách" označuje jakýkoliv akt rodově podmíněného násilí, které ústí nebo může vyústit ve fyzickou, sexuální nebo psychologickou újmu nebo utrpení ženy, a to včetně hrozeb takovými akty, donucení nebo svévolného omezování svobody - a to ať k nim dochází na veřejnosti nebo v soukromí.⁸⁵

Rodina si sama určuje zákony. A když se dívka nebo žena chová jinak, než si rodina přeje, pak bratr, otec, strýc nebo jiný muž z rodiny vykoná vraždu ze cti. Vražda ze cti je vraždou, téměř vždy ženy, která se provinila tím, že „pošpinila čest rodiny“. Mezi země, kde nejsou vraždy ze cti povoleny, ale často k nim dochází patří Turecko, Kurdistan a Pákistán. Přinejmenším 943 žen a dívek bylo loni zavražděno v Pákistánu proto, že údajně pošpinily rodinnou čest. V některých případech se ženy staly před smrtí obětí znásilnění nebo skupinového znásilnění. Vraždili obvykle jejich bratři nebo manželé.⁸⁶

Žena muslimka ztratí svou čest a pošlape tak čest své rodiny třeba tím, když pohlédne do očí muži, nepatřícímu k rodině, když do ní omylem vrazí evropský turista na tržišti, když sama osloví jiného muže, když nechce nosit hidžáb, burku či nikáb, to podle ortodoxnosti islámu v dané lokalitě, když je znásilněna, a to třeba i mnohonásobnou mužskou početní převahou, když se odmítne vdát za starce, který za ni rodině zaplatil, když se znelíbí manželovi a ten ji zavrhne, když porodí děvče.⁸⁷

⁸³ Pozn.: Tálibán je radikální nábožensko-politická skupina, která reálně vládla na většině území Afghánistánu v letech 1996-2001, byť diplomatického uznání se jí dostalo pouze od tří zemí: Saúdské Arábie, Spojených arabských emirátů a Pákistánu. Tálibán v zemi zavedl totalitní stát založený na radikální verzi islámského práva šaría, zpřísněného navíc o některé staré paštunské zvyky. V zemi byly zavedeny tradiční tresty - veřejné popravy, bičování, ukamenování a utínání končetin. Byla zavedena celá řada zákazů - muži se nesměli holit, byla zakázána hudba, televize, sportovní zápasy, ženy musely být na veřejnosti zcela zahalené, nesměly chodit samy a nesměly pracovat, bylo zakázáno vytvářet nebo vlastnit podobizny lidí a zvířat.

⁸⁴ Dostupný z WWW: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/52457-tresty-podle-prava-saria-ukamenovani-bicovani-nebo-useknuti-ruky/> [cit. 2014-04-17]

⁸⁵ Článek 1 Deklarace OSN o odstranění násilí na ženách

⁸⁶ Dostupný z WWW: <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/262859-pakistanske-rodiny-loni-zabily-943-zen-pro-cest.html> [cit. 2014-04-17]

⁸⁷ Vražda ze cti [online] Dostupný z WWW: <http://www.atlanka.net/index.php?text=567-vrazda-ze-cti-aneb-vitejte-v-islam> [cit. 2014-04-17]

Podporuje islám vraždy ze cti? Kniha Halál a harám od šejcha Júsufa Qaradáwího hovoří:

"Alláh uvádí tři zločiny, u kterých je trest smrti ospravedlnitelný:

.. Veřejné spáchání cizoložství, avšak pod podmínkou, že mu byli přítomni čtyři bezúhonní svědci, kteří to odpřisáhnou před soudem. Trest smrti platí pro muže, který je ženatý i pro ženu, která je vdaná. Přiznání čtyřikrát před soudem zopakované se rovná svědectví čtyř svědků."

Pasáž jasně ukazuje, že ani cizoložství ani smilstvo nejsou záležitostí rodinného kruhu. Naopak, že tento čin je nutný předvést soudu a řádně prošetřit. Tudíž, vraždy ze cti jsou pouhými vraždami, kterým náleží takový trest, jako za jakoukoliv jinou vraždu. Cizoložství nebo smilstvo jsou činy islámem trestané, ale pouze a jedině až poté, co byly jasně dokázány, tedy nikdo nemá právo brát si spravedlnost do vlastních rukou, jak tomu v případech vražd ze cti bývá.

Existují tři rozdílné nezákonné činy související s intimním stykem:

- 1) smilstvo (nezákonný styk svobodných),
- 2) cizoložství (nezákonný styk mimo manželství)
- 3) znásilnění (styk bez souhlasu druhé strany).

Každý čin má svou metodu prokázání. U znásilnění, jelikož je to zločin spáchán bez souhlasu, mohou hrát roli moderní metody jako testy DNA. U znásilnění dochází k potrestání násilníka, ne oběti.

Smilstvo a cizoložství jsou naopak činy, kde došlo k souhlasu obou osob provést styk a proto detektivní metody nemohou hrát roli, ale naopak je zde nutnost těch 4 svědků, kteří viděli samotný akt, případně pokud nejsou, je zde zaváděna metoda přísahy a následné modlitby zatracení.

„Proč nepřivedli o tom čtyři svědky? A protože nepřivedli svědky, jsou před Bohem lháři.“

Korán 24:13

U smilstva a cizoložství ve většině případů dochází k potrestání obou, existují výjimky, kdy lidé nebyli přichyceni, ale později se šli přiznat s tím, že identitu druhé osoby uchovali v tajnosti.⁸⁸

⁸⁸ *Vraždy ze cti* [online] Dostupný z WWW: <http://islamcz.webnode.cz/news/vrazdy-ze-cti/> poslední aktualizace 01.01.2012 10:14 [cit. 2014-04-17]

„Cizoložníci a cizoložníka zbičujte, každého z nich sto ranami! A necht' vás nepojme vůči nim lítost, s ohledem na náboženství Boží, věříte-li v Boha a v den poslední. A necht' skupina věřících je svědkem trestu jejich.“

Korán 24:2

Cizoložství ženatých či vdaných se trestá ukamenováním. Arabský výraz *zina* označuje sexuální styk muže a ženy, kteří spolu nejsou ve svazku manželském. Trest nejvyšší pak je uplatňován pouze na těch, kteří jsou již ve svazku manželském s někým jiným, tedy na osoby již provdané. *Zina* je v islámu považována ne pouze za hřích, ale také za čin, který otevírá dveře jiným špatným činům, které ničí základy rodiny, což vede k hádkám a i vraždám, které ničí pověst a majetek a také k šířením mnoha nemocem jak fyzických, tak i duševních. Z těchto důvodů Bůh v Koránu říká:

„A nepřibližujte se k cizoložství, neboť to ohavnost je i špatná cesta.“

Korán 17:32

Prorok také řekl, že zde není většího hříchu v očích Boha kromě přidružování než kapka semene, kterou muž umístí do lůna jiného než mu zákonného. A že první krok k zíně je tužebný pohled na ženu neznámou.⁸⁹

Můžu uvést jako příklad známý příběh Ukamenování Sorayi M. Příběh se odehrává v iránské vesnici. Hlavní postavou je Soraya, milující matka čtyř dětí, která žije v manželství bez lásky. Je vlastním manželem neprávem obviněna z cizoložství. Ten usiluje o rozvod. Chce se oženit s dívkou o mnoho let mladší. Obvinění Sorayi bylo z údajného milostného poměru se sousedem, kterému před časem zemřela manželka. Soraya však ovdovělému muži pouze vaří a pomáhá s úklidem. Možnost uhájit svoji nevinnost je nulová. Ve jménu Alláha ji mužská část odsoudí k trestu ukamenování. Vesničané se začínají scházet na náměstí. Soraya oblečená v bílých šatech, zasypaná do poloviny těla v jámě. Kameny, které musí mít určitou velikost, aby ženu hned nezabily, házejí vesničané. Snaží se trefit do hlavy, do očí.. Smrt by měla být pomalá a bolestná, aby obviněný co nejvíce trpěl. A dav znovu a znovu skanduje „Allahu akbar“. Je to to poslední, co žena ve svém životě uslyší. A poslední, co vidí, je její rodina. Soudce totiž její vlastní synové donutil, aby se ukamenování své matky zúčastnily také.

⁸⁹ *Cizoložství v islámu* [online] Dostupný z WWW: <http://islamcz.webnode.cz/news/cizolozstvi-v-islamu/> [cit. 2014-04-17]

Kamenování patří k jednomu z nejhorších trestů za nevěru, jaký si dovedeme vůbec představit. I když zástupci řady islámských zemí tvrdí, že byl tento „nešvar“ již před lety vymýcen, organizace Amnesty International tvrdí opak. Například Teherán oficiálně pozastavil popravy ukamenováním v roce 2002. Podle informací této organizace ale od té doby proběhly nejméně tři takové popravy a dalších jedenáct se chystá. Jeden z posledních známých případů je příběh sedmnáctileté Du'i Khalil Aswad žijící nedaleko severoiráckého města Mosul. Du'a Khalil byla členkou menšinové muslimské yezidské komunity, bohužel se však zapletla s muslimským mladíkem jiného vyznání. Její blízcí ji na základě toho obvinili z konverze na islám a nepomohlo ani to, že se za ni postavila její rodina. Po několika dnech, kdy Du'u ukrýval přímo vůdce kmene Yezidů, vtrhl do jeho domu rozvášněný dav a dívku vyvekl na ulici. Tam ji zhruba desítka mužů, včetně několika příbuzných, ukamenovala přímo před očima stovek dalších lidí. Nikdo z nich nezasáhl. Naopak. Někteří si její veřejnou popravu dokonce natáčeli na mobilní telefony.

Oběťmi vraždy ze cti se ročně stává až pět tisíc žen. Tato čísla pocházejí ze statistik OSN, ale skutečnost je podle všeho daleko vyšší. S přílivem přistěhovalců není vražda ze cti věcí pouze Blízkého Východu. Policie je zaznamenává také v Jižní Americe nebo v Evropě. Jeden z posledních případů vraždy ze cti se odehrával nedávno. Uznávaný zakladatel islámské televizní stanice v USA Muzamil Hasan zřejmě s tímto motivem zavraždil svou ženu Ásíju. Uřízl jí hlavu, a to v okamžiku, kdy telefonovala se svou sestrou. Policisté našli bezhlavé tělo ženy ležet přímo v kancelářích televize. Policie zatím další podrobnosti vraždy tají, připouští však, že domácí násilí bylo v této rodině poměrně časté. Dalším faktem, který může potvrzovat vraždu ze cti, je, že Ásíja požádala začátkem února o rozvod a to většina islamistů nedokáže přenést přes srdce.⁹⁰

Korán také povoluje bití žen. Nejčastějším veršem zmiňovaným v případě domácího násilí je tento:

„Muži zaujmají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jedněm z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký.“ (4:34)

⁹⁰ *Stoning of Soraya - Ukamenování Sorayi* Dostupný z [online] WWW: <http://www.atllanka.net/index.php?text=551-stoning-of-soraya-ukamenovani-sorayi> [cit. 2014-04-18]

Závěr

Moje práce je zaměřená na postavení žen v Judaismu a Islámu, vyplivajících z Bible (Starého Zákona), rabinské literatury, židovského náboženského práva (Halacha), Koránu a Sunny a ze systému islámského náboženského práva (Šaría).

Ve své práci jsem se snažila ukázat jaké jsou role žen, čím se liší postavení muslimských žen od žen židovských.

Stalo se tak, že pokud se člověk věnuje postavení ženy v judaismu obvykle k tématu přistupuje prozkoumáním biblických pramenů. Téma žen v Bibli je pak mnohokrát rozebíráno z různých pohledů. Starozákonní příběhy mohou sloužit jako příklady právního, náboženského, společenského a etického pohledu na ženu nejen ve starověkém Izraeli a dokonce až do současnosti. Jelikož judaismus sice navazuje na biblické spisy, ale toto je sporný bod. Dějiny judaismu pokrývají rozsáhlá časová období a odehrávají se také v obrovském prostoru, zahrnují v sobě 4000 let.

Během času a doby, měnily se tradice a historie za různých okolností. Muzeme si vytvořit svůj vlastní názor na postavení žen podle interpretaci Pisma, předpisu a příběhu.

Tím myslím, že postavení žen nejde pochopit pouze podle biblických knih, ale také se máme věnovat rabinské literatuře a směrům judaismu, které mají vliv na současnost.

Pokud chceme rozebírat postavení ženy v islámu, je třeba znát základní zdroje islámského práva, totiž Korán a sunnu - soubor historických záznamů o výrocích a činech proroka Muhammada. Na jejich základě lze snadno dokázat, že praktiky, které jsou islámu nejčastěji vyčítané, do tohoto náboženství vůbec nepatří, naopak je islám popírá. Jedná se například o zabraňování vzdělávání pro ženy, vyloučení ženy z veřejného života, provdávání dívek bez jejich souhlasu.

Bez ohledu na místo a dobu judaismus a islám klade silný důraz na rodinu. Islám považuje rodinu za důležitý prvek společnosti a stanoví základní pravidla, podle kterých se má rodinný život odvíjet. Náboženství má velký vliv na uspořádání, funkce a hodnoty v rodině. V islámské kultuře stejně jako v židovské je rodina jednou z centrálních hodnot, je základním prvkem obce.

V moderní době se stejně jako kdysi postavení žen odvíjí především od zakotvení v určité komunitě, je tedy obec od obce, stát od státu rozdílný.

Musím si uvědomit, že v moderním rovnoprávním světě, se můžeme setkat s místy, kde žena nemá právo na osobní svobodu, vlastní názor nebo na ní stále dopadají různé formy příkazů, které byly a jsou vytvořeny právě pro ženy.

Seznam použité literatury

- Bible. Český ekumenický překlad. Česká biblická společnost 1996
- *Korán. Živá díla minulosti. Svazek 63.* Praha: Odeon, 1972
- Korán, nakladatelství Levné knihy, 2010
- Kropáček, L.: *Islámský fundamentalismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1996
- Kropáček, L.: *Duchovní cesty islámu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1993
- Nosek, B, Damohorská P, *Židovské tradice a zvyky*, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2010
- Marcela Zoufalá, *Judaismus a ženy v Izraeli*, Praha-Karolinum, 2012
- Knotková-Čapková, B.: *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2008
- Abraham Cohen, *Talmud pro každého*, SEFER/Praha/2006 ve spolupráci s European Jewish Publication Society
- Chadima, Martin. *Dějiny erotiky a sexuality v náboženství*. Hradec Králové: Gaudeamus 2009.
- Jean Sassonová. *Princezna Sultana život pod závojem* Praha, 2010
- Emíre Khidayer, *Život po arabsku*, mladá fronta 2012
- Frouzová M, *Závoj a džíny / Ženy v islámském světě*, 2 vydání Vyšehrad
- Denny, F. *Islám a muslimská obec*. 1. vyd. Praha: PROSTOR, 1998
- Hammudah 'Abd al-'Atí, *Zaostřeno na islám*, Islamská nadace v Praze, 2010
- Claire M. Renzetti, Daniel J Curran, *Ženy, muži a společnost*, nakladatelství karolinum, Praha 2005
- Článek *Ženy v judaismu*. Křesťanská revue, autor: TYDLITÁTOVÁ, V.
- Článek , *Rodina v islámské tradici*, Autor: Markéta Dvořáková, Číslo/Ročník/Rok: 3–4/V/2008 - Autumn 2008
- Český týdeník „*Naše rodina*“, číslo 45, 2006
- Článek , *Rodina v islámské tradici*, Autor: Markéta Dvořáková, Číslo/Ročník/Rok: 3–4/V/2008 - Autumn 2008
- Kubcová, Jana. *Postavení ženy v židovské společnosti (dějiny a současnost)* Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2009

- *REFORMNÍ JUDAISMUS* Z textů britských a amerických reformních rabínů přeložili a sestavili členové Židovské liberální unie v ČR
- Článek 1 Deklarace OSN o odstranění násilí na ženách

Elektronické dokumenty

- <http://www.osud.biz/12-12-2011/427/stary-zakon-zeny>
- <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-c/postaveni-zeny-ve-starem-zakone/>
- <http://www.david-zbiral.cz/Predislam.htm>
- <http://natura.baf.cz/natura/1997/2/9702-2.html>
- <http://www.al-islam.cz>
- <http://www.espoo.cz/people/zenyislam.html>
- <http://www.muslimka.estranky.cz>
- <http://zeny.e15.cz/clanek/sex-a-vztahy/jak-se-zije-zenam-v-izraeli->
- <http://www.national-geographic.cz/detail/dejiny-zahalovani-proc-nadherne-muslimky-skryvaji-tvare-3346/>
- <http://www.islaminfo.estranky.cz>
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Ženská_obřízka
- <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/52457-tresty-podle-prava-saria-ukamenovani-bicovani-nebo-useknuti-ruky/>
- <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/262859-pakistanske-rodiny-loni-zabily-943-zen-pro-cest.html>
- <http://www.atlanka.net/index.php?text=567-vrazda-ze-cti-aneb-vitejte-v-islam>
- <http://islamecz.webnode.cz>

Resumé

This thesis is intent on women's personal status in Judaism and Islam. My thesis is trying to show a difference in position between Muslim women from Jewish women.

The role of women in Judaism is determined by the Hebrew Bible and Rabbinic literature, by custom, traditions and by non-religious cultural factors, by Jewish laws (Halakha). Although the Hebrew Bible and rabbinic literature mention various female role models, religious law treats women in another way in different situations.

The Quran, the Sunnah and Islamic laws (shari'a) provide the basic source for position of Muslim women. Judaism and Islam have a strong emphasis on the family.

To this day, the status of women depends on position in a community, society and state, is directly dependent on the culture in country and religion.